

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med drogmissbrukare
SOL 065, Ht 2004

Två frivårdskontors syn på den procentuella skillnaden, vad gäller kontraktvårdsdomar

Författare: Pernilla Carlsson

Åsa Nilsson

Handledare: Kerstin Svensson

Abstract

The aim of this paper is to spread some light over contract treatment from the perspective of the District Courts, Social Services and Probation Services, and understand the reason for local variation of the number of people sentenced to contractual treatment.

Essential questions asked in this paper are; What advantages and disadvantages are known by the cooperating parties regarding contract treatment in comparison to prison? What parameters are considered when the cooperating parties decide upon contract treatment? What impact does the shared responsibility of cost have? What do the respondents think is the reason for the local variation?

In order to answer the essential questions a qualitative and descriptive method has been used to highlight the main question of our study; What is the reason for the local variation in number of contract treatment sentences in Halmstad and Ystads district courts?

The paper shows that the local variation between the Probation Services districts is dependent on the conditions to propose a contract treatment. In Halmstad it is not conditioned for the Probation Services to have a responsibility agreement with the Social Services to the same extent as for the Probation Services in Ystad.

Innehållsförteckning

<u>FÖRORD</u>	5
<u>1. Inledning</u>	6
<u>1.1. Problemformulering</u>	6
<u>1.2. Syfte och frågeställning</u>	9
<u>1.3. Metod</u>	9
<u>1.4. Urval</u>	10
<u>1.5. Tillförlitlighet</u>	12
<u>1.6. Etik</u>	12
<u>1.7. Avgränsningar</u>	13
<u>1.8. Källkritik</u>	13
<u>1.9. Fortsatt framställning</u>	14
<u>2. Intervjupersonerna</u>	16
<u>2.1. Halmstad</u>	16
<u>2.2. Ystad</u>	17
<u>Analys</u>	18
<u>3. För- och nackdelar vid kontraktsvård jämfört med fängelsestraff</u>	18
<u>3.1. Nackdelar med kontraktsvård</u>	18
<u>3.2. Fördelar med kontraktsvård</u>	20
<u>4. Respondenternas synsätt utifrån tvåperspektiv</u>	23
<u>4.1. Skillnader</u>	23
<u>4.2. Individperspektiv</u>	24
<u>4.3. Kombinerat</u>	25
<u>5. Delat kostnadsansvar</u>	27
<u>5.1. Samarbete</u>	27
<u>5.2. Socialtjänst</u>	28
<u>5.3. Tingsrätten</u>	30
<u>5.4. Frivården</u>	30
<u>6. Respondenternas resonemang kring Lena 25 år</u>	32
<u>6.1. Lena 25 år</u>	32
<u>6.2. Lenas motivation</u>	33
<u>7. Den procentuella skillnaden</u>	37
<u>7.1. Samspel mellan organisationer</u>	37

<u>7.2. Andra alternativ</u>	38
<u>7.3. Traditioner</u>	40
<u>7.4. Kostnadsansvar</u>	41
<u>8. Sammanfattning</u>	43
<u>9. Slutdiskussion och egna reflektioner</u>	45
<u>Källförteckning</u>	49
<u>Bilagor</u>	52
<u>Bilaga 1. Intervjuguide – frivården</u>	52
<u>Bilaga 2. Intervjuguide – socialtjänsten</u>	54
<u>Bilaga 3. Intervjuguide – domare</u>	55
<u>Bilaga 4. Procentuella skillnader – månad för månad</u>	56
<u>Bilaga 5. Frivårdskontorens kommuner</u>	57

FÖRORD

Vi vill framföra ett stort tack till våra intervjupersoner som har delat med sig av sina kunskaper och som har gjort denna c- uppsats möjlig för oss att utföra. Ytterligare ett stort tack vill vi framföra till vår handledare, Kerstin Svensson, som har stöttat oss genom denna uppsats och även bidragit med sin kunskap gällande detta ämne. Ett sista tack vill vi framföra till Gunnel Bjurwill och Margita Mauritzson på frivården Malmö Söder för ett givande studiebesök som gav oss grundläggande information inför vårt uppsatsarbete.

1. Inledning

Under praktikterminen kom vi i kontakt med påföljdsalternativet kontraktsvård. Eftersom våra kunskapsluckor var stora inom detta ämne kändes det relevant och intressant att göra en studie om kontraktsvård. När vi letade information insåg vi att det finns skillnader mellan de olika frivårdskontoren då det gäller procentuella andelar dömda till kontraktsvård. Därför valde vi att belysa denna skillnad.

1.1. Problemformulering

Ett av Sveriges politiska mål är ett narkotikafritt samhälle (SOU 1998). Ted Goldberg (1998) skriver i en artikel, *Alternativ behövs i polariserad narkotika politik*, att ett narkotikafritt Sverige är ett övergripande mål där det är delmål som kan uppfyllas eller nås, och inte själva huvudmålet. Goldberg anser att det är en risk att ha för höga mål då dessa är svåra eller omöjliga att uppnå. Dessa delmål kan vara allmänt förebyggande insatser som till exempel vård och behandling. Björn Fries, regeringens narkotikapolitiska samordnare, uppger i sin artikel *Ingen ska lämnas dörhän* (2004) att det högt ställda målet är en självklarhet. Fries uppger att de långa köerna till avgiftning, att eftervård saknas eller är bristfällig och att det är svårt att få hjälp av socialtjänsten till behandling kan vara en orsak till att de högt ställda målen men även delmålen inte uppfylls. Påföljdsalternativet kontraktsvård kan ses som ett delmål för att nå huvudmålet ett narkotikafritt Sverige.

Kontraktsvård tillkom 1988, efter arbetet med propositionen 1986/87:106, som en särskild form av skyddstillsyn och är ett alternativ till fängelsestraff (Schillander – Lundgren, 1991). Detta påföljdsalternativ benämns även som skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Lagar och regler för detta påföljdsalternativ går att finna i Brottsbalken 28 kap. 6a och 9 §§, 30 kap. 9 § och 34. 6 § (Sveriges Lagar, 2003). Om kontraktsvård skall bli aktuellt för en klient skall denne ha begått ett brott som huvudsakligen beror på ett missbruk, det vill säga att brottet är missbruksrelaterat, att missbruket kan underhållas och fortgå med hjälp av kriminalitet. Dock bör straffvärdet för det missbruksrelaterade brottet ej överstiga två år, om straffvärdet överstiger två år blir den tilltalade oftast dömd till fängelsestraff istället (Ahlberg, 1996). Klienten skall dock vara motiverad till vård och behandling och frivilligt

underkasta sig denna påföljdsform (KVVFS, 2004:8). Initiativ till kontraktsvård kan fattas av klient via åklagare, frivård, advokat och domare, detta sker genom att tingsrätten begär in personutredning från frivården ¹. Denna personutredning kan vara specifikt inriktad mot kontraktsvård eller vara av ett mer allmänt slag, det vill säga ej specifikt inriktad på något påföljdsalternativ. I de allmänna råden om kontraktsvård står det att frivården skall, i alla ärenden där domstolen begärt in yttranden, alltid pröva förutsättningarna för kontraktsvård (ibid). Kontraktsvårdsutredning utförs av det frivårdskontor vilket klienten tillhör, det vill säga där klienten är skriven, oavsett var brottet har begåtts. I kontraktsvårdsutredningen bör klientens droghistorik ingå samt en beskrivning om sambandet mellan klientens missbruksproblematik och kriminalitet. Dessutom bör klientens motivation ingå i kontraktsvårdsutredningen, som ett komplement till utredningen utförs en behandlingsplan. Socialtjänsten bör aktivt delta i denna behandlingsplan då det gäller samarbetet med frivården och klienten. I en behandlingsplan bör följande faktorer ingå, klientens motivation, vårdbehov, vårdlängd samt vårdgivarens kompetens. Kontraktsvårdsutredningen samt behandlingsplanen ligger till grund då domaren ser kontraktsvård som ett lämpligt alternativ till påföljd. Frivården har det övergripande ansvaret över kontraktsvårdsutredningen samt dess verkställighet och de lyder under Kriminalvårdsverket (KVVFS 2004:8).

Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) 2 kap 2 § har socialtjänsten det yttersta ansvaret för all missbruksvård (Sveriges Lagar, 2003). Detta medför att de har kostnadsansvar för den behandlingstid som utgår över den tilltänkta tidpunkten för villkorlig frigivning, fram tills det att behandlingsperioden är slut. Socialtjänsten gör en utredning och tar beslut om ansvarsförbindelse vid delat kostnadsansvar, de är inte skyldiga att godkänna en ansvarsförbindelse om de inte finner denna vård lämplig för klienten (KVVFS 2004:8). Kontraktsvårdsdomen kan komma att undanröjas då klienten inte följer den uppgjorda behandlingsplanen, vårdgivaren

---

¹ **Personutredning**

Då en klient blir aktuell eller återkommer hos frivården utförs en personutredning även kallad pu. Om tingsrätten begär in ett förslag till påföljd från frivården görs denna pu. Pu skall innehålla en levnadsbeskrivning där klientens aktuella situation beskrivs såsom bostad, arbete, missbruk, ekonomi och familjeförhållande samt påföljdsalternativ. Om en tidigare pu gjorts refererar frivården till denna. Personutredningen kan även kompletteras med en kontraktsvårdsutredning. Personutredningen är till för att hjälpa tingsrätten fram till bästa påföljd (KOS, 2000).

ska anmäla misskötsamhet till frivården eller åklagaren. Då en klient blir dömd till kontraktsvård utsätts oftast ett fiktivt fängelsestraff i domen som kan bli aktuellt för klienten om kontraktvårdsdomen undanröjs. Åklagaren/frivårdsmyndigheten skickar sedan ärendet vidare till Övervakningsnämnden som tar ställning till om ärendet åter skall tagas upp i domstol. Om ärendet går till domstol kan domarna undanröja kontraktvårdsdomen och först då blir detta fiktiva fängelsestraff aktuellt och klienten får avtjäna resterande straff i fängelse (Elwing et al, 1993).

Då vi i statistiken kan utläsa att det finns skillnader mellan de olika frivårdskontoren vad gäller procentuella andelar kontraktvårdsdomar är det viktigt att belysa detta alternativ till fängelsestraff. Hur kan synsätten mellan de olika tjänstemännen variera då det gäller kontraktsvård? Vad kan denna skillnad bero på? Vi utgick från intervjuer då det inte finns tidigare forskning och vetenskaplig text som tar upp procentuella skillnader gällande kontraktvårdsdomar i jämförelse mellan två olika frivårdskontor. Tidigare forskning finns om frivårdens påföljdsalternativ kontraktsvård, men den belyser ej den procentuella skillnaden gällande kontraktvårdsdomar vid två frivårdskontor. Den belyser heller inte skillnaderna utifrån frivårdens, socialtjänstens och tingsrättens perspektiv, därför valde vi att intervjua dessa myndigheter. De studier vi funnit och som vi ansett vara relevanta till vårt arbete hade syfte att vara underlag för utvärdering av kontraktvårdspåföljden i Göteborgsregionen, gjord av Karin Ahlberg (1996). I sin studie utgick Ahlberg från sekundärmaterial såsom utdrag från kriminalregistret samt genomförda kontraktvårdsutredningar. Urvalsgruppen bestod av 298 personer som varit aktuella för kontraktvårdsutredning under perioden 900101 – 930630 i Göteborgsregionen. Ahlberg har även gjort en intervjuundersökning av 25 frivårdsinspektörer vilka alla hade erfarenhet av kontraktsvård, denna studie har vi gjort jämförelser med då vi analyserat det material som våra intervjupersoner lämnat.

Vår problemformulering i uppsatsen är vad kan den procentuella skillnaden bero på då det gäller andel dömda till kontraktsvård vid Halmstads och Ystads frivårdskontor? Hur kan de olika aspekterna vid de två frivårdskontoren variera?

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet i vår uppsats är att belysa kontraktsvård ur tingsrätt, socialtjänst och frivårdkontorens perspektiv och därmed få en uppfattning om vad den procentuella skillnaden vad gäller andelar kontraktsvårdsdomar kan bero på.

- Vilka för- och nackdelar ser samarbetsparterna med kontraktsvård jämfört med fängelsestraff?
- Vilka perspektiv utgår samarbetsparterna ifrån då de tar ställning till kontraktsvård, individuellt- respektive samhällsperspektiv?
- Vilken betydelse och påverkan anses det delade kostnadsansvaret ha?
- Hur resonerar respondenterna kring det fingerade fallet?
- Vad anser respondenterna att den procentuella skillnaden beror på?

1.3. Metod

Vi valde att göra en kvalitativ och deskriptiv studie då denna metod beskriver och belyser vår tidigare nämnda problemformulering. Intervjuer med tjänstemän gjorde det möjligt för oss att se nyanser mellan intervjupersoner och myndigheterna och därmed kunde vi besvara vår problemformulering. Dessa nyanser framkommer ej på samma vis vid en enkätundersökning, därmed var en kvalitativ metod bäst lämpad då vi ville belysa skillnaderna deskriptivt (Roos, 1984). Enkäter ger en bredare bild av problemet eftersom den riktar sig till fler undersökningsspersoner och ger en yttligare studie. Då vi ville tydliggöra intervjuarens nyanser ansåg vi inte att en enkätundersökning var tillräcklig. Vår studie bygger på information inhämtat från primärdata såsom kvalitativa intervjuer, fallbeskrivningsexempel och studiebesök samt sekundärdata såsom litteratur och rapporter (Bell, 2000). Litteraturen har vi funnit genom att söka i bibliotekets katalog och på Internet samt genom rekommendationer från vår handledare. Vi har även varit i kontakt med Kriminalvårdsverket i Norrköping som har hänvisat statistik till vårt uppsatsarbete.

Eftersom många myndigheter är involverade då det gäller påföljdsalternativet kontraktsvård valde vi att tidigt under arbetets gång göra ett studiebesök på frivårdskontoret Malmö Söder. Detta för att ytterligare öka våra kunskaper om ämnet kontraktsvård som vi använde oss av vid utförandet av intervjuguiderna samt

vid intervjutillfällena. När vi inhämtade skriftligt material uppstod, för oss, många frågor som detta studiebesök kunde besvara.

Vi genomförde intervjuerna i Halmstad och Ystad på socialtjänst, frivård samt tingsrätt, eftersom vi ville få tjänstemännens professionella synsätt på kontraktsvård, detta anser vi framkommer tydligast just på intervjupersonernas arbetsplats. Sammanlagt utförde vi 12 intervjuer på dessa sex arbetsplatser, det vill säga två intervjuer på varje arbetsplats, intervjuerna specialiserades till de olika myndigheterna (Bilaga 1-3). Dessa intervjuguider sändes ej i förhand till intervjupersonerna då vi ville ha en spontan reflektion på våra frågor. Eftersom vi intervjuade professionella yrkesmänniskor på deras arbetsplats ansåg vi inte att de var i underläge utan att ett sådant förhållningssätt, det vill säga att vi var två vid intervjutillfället, var acceptabelt under intervjun, vilket är viktigt att tänka på enligt Cohen & Manioen i Bell (2000). Då vi genomförde intervjuerna valde vi att medverka båda två, då en ställde frågor och en antecknade, samt användes även en bandspelare för att säkerställa respondenternas svar. Vi valde att själva diktera ett fall, vilket redogörs i kapitel 6.1., detta användes som underlag för diskussion med de valda intervjupersonerna samt för att konkret kunna jämföra deras perspektiv på ett och samma fall. Detta fall sändes till intervjupersonerna cirka fem dagar före intervjutillfället för att de skulle ha möjlighet att läsa igenom fallet och kunna diskutera detta med oss.

1.4. Urval

På kriminalvårdsverkets hemsida (www.kvv.se) presenteras löpande statistik över verksamheten. Utifrån deras uppgifter för perioden januari – september 2004 kan vi konstatera att medeltalet i procent på kontraktvårdsdömda i landet under gällande period är 16,29 % av antalet skyddtillsynsdömda. Beräkningen är på nio månader för att få en längre period att utgå från, detta ger aktuell statistik och en större tillförlitlighet. Då det endast finns specificerad statistik för de olika frivårdskontoren under aktuell statistik och ej under års statistiken valde vi de nio månader som var tillgängliga.

För att få en uppfattning om hur många kontraktsvårdsutredningar som ledde till kontraktsvårdsdomar under 2003, redogör vi antalet här, antal kontraktsvårdsutredningar är 1347 stycken och antal domar vilka lett till kontraktsvård är 1332 stycken (98,9 %) (kriminalvård och statistik, 2003). Karin Lindsten, Kriminalvårdsstyrelsen har sänt oss 2002 års statistik över kontraktvårdsdomar som blivit undanröjda vilket är 3,4 %.

Då vi skulle bestämma vilka två frivårdskontor som skulle undersökas valde vi de som hade en differentiell skillnad vad gäller procentuella andelar kontraktvårdsdomar. Vårt urval bestod från början av Halmstad och Helsingborg det vill säga ett selektivt och medvetet val på grund av att Helsingborg hade ett lågt procenttal kontraktvårdsdomar. Men då vi skulle boka intervjuerna via telefon hade de tre myndigheterna i Helsingborg inte möjlighet till detta. Socialtjänsten i Helsingborg ville ställa upp med intervjuer men de kontaktade oss dock försent, därför föll dessa bort från studien. Vi valde att utgå från Halmstads frivårdskontor som har 31,55 % i medeltal vad gäller kontraktvårdsdomar och Ystads frivårdskontor med 8,22 % i medeltal under gällande period (bilaga 4). Dessa frivårdskontor valdes då de geografiskt ligger oss nära och då det finns en differens dem emellan. Dock fanns den största differens, september månad, mellan Umeå, 33 %, och Helsingborg, 5 %. Siffrorna grundas på det antal klienter som är aktuella hos frivården med någon form av skyddstillsyn i de respektive frivårdskontoren.

Halmstads frivårdskontor omfattar Hallands län, det vill säga sex kommuner, Ystads frivårdskontor omfattar södra Skåne det vill säga sju kommuner (bilaga 5). Detta medför att de frivårdsinspektörer vi intervjuat inte behöver ha samarbetat med de socialsekreterare och domare vi intervjuat. De arbetar dock inom samma område, det vill säga inom samma frivårdskontor, och har gett oss sin syn på kontraktsvård. Det är av betydelse att utgå från de tre myndigheterna, frivård, socialtjänst och tingsrätt då det gäller kontraktsvård eftersom de samarbetar och tar ställning till detta påföljdsalternativ. Att endast intervjuar en av dessa myndigheter ger inte samma helhetsbild och belyser inte de olika aspekterna myndigheterna emellan.

1.5. Tillförlitlighet

Studien omfattar tolv intervjuer och ger en representativ bild av de faktorer som kan ha betydelse för vad den procentuella skillnaden mellan de två frivårdskontorens kontraktvårdsdomar kan bero på. Detta kan dock ej generaliseras över alla Sveriges frivårdskontor. Detta möjliggör att reliabiliteten det vill säga tillförlitligheten kan vara låg, vilket alltid är en svaghet vid kvalitativ forskning. Då arbetet med intervjuguiderna pågick var en av våra utgångspunkter att inte ställa ledande frågor eftersom de kan påverka intervjupersonernas svar. Inför intervjuerna testade vi våra intervjuguides för att på det viset kunna förhindra eventuella tolkningssvårigheter (Bell, 2000). Vi kan ha påverkats av intervjupersonerna och eller intervjusituationen vilket medfört att intervjufrågorna ej ställts identiskt vid varje tillfälle. Vi är även medvetna om att vi omedvetet kan ha påverkat intervjupersonen under intervjun då frågorna kan ha vinklats på olika vis.

1.6. Etik

Ett etiskt förhållningssätt gentemot intervjupersonerna och insamlat material är av vikt eftersom vi då visar att vi respekterar de enskilda personerna, tjänstemännen och de myndigheter de arbetar på. Vårt etiska förhållningssätt mot intervjupersonerna var att presentera syftet med intervjun då vi kom i kontakt med dem första gången. Vi informerade även om att allt sker på frivillig basis, intervjupersonerna fick därefter samtycka till intervjun vilket Bell (2000) anser är viktigt. Intervjuerna utfördes i intervjupersonernas tjänsteutövning, endast en av våra respondenter har valt att vara anonym. Bell (2000) refererar i sin bok till Blaxters råd åt intervjuaren om att de tillsammans med intervjupersonen skall komma överens om vem som har rätt till materialanvändning samt spridning av det färdiga resultatet. Därför valde vi att även vid intervjutillfället informera om hur vi skulle använda materialet samt att vi efter sammanställning av informationen avmagnetiserar kassetbanden. I överenskommelsen ingick även att den inhämtade informationen förvaras på sådant sätt att endast vi har tillgång till den. Vi skickade det material i vilket frivårdsinspektörerna i Ystad är nämnda till dem, då de bad om

det vid intervjutillfället, för att de på så vis fick en chans att rätta eventuella feltolkningar som vi gjort.

1.7. Avgränsningar

Eftersom vi ville ha flera perspektiv det vill säga från de tre samarbetsparterna, socialsekreterare, frivårdsinspektörer och domare, valde vi att avgränsa oss till två frivårdskontor. Detta för att kunna belysa skillnaderna utifrån olika perspektiv när det gäller andelar kontraktvårdsdomar. Vi begränsade oss till dessa tre myndigheter och valde att utelämna klient och vårdgivare i vår studie. Detta eftersom vi ville nyansera myndigheternas synsätt på kontraktsvård. Hade fler frivårdskontor tagits med i undersökningen hade detta medfört ett alltför omfattande arbete.

Kontraktsvård riktas mot flera olika missbruksrelaterade problem och andra svårigheter såsom drogmissbruk, sexualbrott, kleptomani, spelmissbruk, psykiska- och asociala problem samt personer som begått våldsbrott (KVVFS, 2004:8). Vi har begränsat oss till att endast inrikta oss mot alkohol- och drogmissbruksrelaterade problem. Dock kan vi ej garantera att intervjupersonerna endast utgått från alkohol- och drogmissbruk.

1.8. Källkritik

Studien består av respondenternas synsätt på kontraktsvård, därför börjar vi med att kritisera dem som källa. De olika frivårdsinspektörerna arbetar geografiskt inriktat, detta har medfört att de ej har samarbetat med just de socialsekreterare som vi intervjuat. Detta har vi kompenserat med att diskutera ett och samma fall med alla respondenterna för att få deras syn och inställning på ett specifikt kontraktvårdsärende. Eftersom det är respondenternas egen tolkning av kontraktsvården samt av samarbetet med andra myndigheter kring denna påföljd, är det viktigt att belysa att dessa tolkningar ej behöver vara generella över hela landet. Svaren vi fick på intervjufrågorna är enskilda myndighetspersoners svar och behöver därmed ej överensstämma med vad deras kolleger anser. Vi har ställt respondenternas svar mot varandra, i vissa fall till ytterligheter för att kunna belysa och nyanser skillnaderna dem emellan. I beaktning bör tagas att det är vår tolkning av respondenternas svar som framgår i denna studie.

Kriminalvårdsstyrelsen har gett ut *Kontraktsvård - fjärde rapporten* av Barbro Schillander - Lundgren (1991), vilken vi har använt oss av. Då påföljdsalternativet kontraktsvård började tillämpas 1 januari 1988 och rapporten gäller perioden 1989-07-01 – 1990-06-30 kan detta ses kritiskt eftersom rapporten kom så snart efter att påföljdsalternativet tagits i kraft. Kritik kan även riktas mot Kriminalvårdsstyrelsen då senare sammanställda rapporter av detta slag ej har utförts. Vi ser i rapporten att det skett en markant ökning då det gäller antal kontraktvårdsdomar per år i hela landet, genom att jämföra rapporten med Kriminalvårdens officiella statistik som finns på kriminalvårdsverkets hemsida. Genom denna ökning av kontraktvårdsdomar anser vi att det vore intressant med en färsk rapport om kontraktsvård vilken tar upp aktuell information och statistik.

Kontraktsvård, en delstudie om kontraktsvård i Göteborgsregionen av Karin Ahlberg (1996), har använts för att belägga särskilda påståenden från respondenterna i vår studie. Flera av de aspekter som vi har belyst, har vi även kunnat styrka och se likheter med genom Ahlbergs studie. Denna studie är dock åtta år och vi inser att förändringar och synsätt kan ha kommit till stånd sedan 1996. Då vi använde oss av Ulla Bondesons (1977) *Kriminalvård i frihet, intention och verklighet* var vi väl medvetna om att denna är från 1977. Detta kan medföra att uppgifterna inte är relevanta jämfört med nyare vetenskapliga texter och forskning, därför har vi valt att använda innehållet restriktivt. De flesta Internetkällor vi använt oss av är hämtade på Kriminalvårdsverkets hemsida, därför anser vi att dessa är tillförlitliga. Dock skulle vi vilja se de olika frivårdskontorens procentuella andelar kontraktvårdsdomar specificerat år från år, ej endast under Aktuell statistik.

1.9. Fortsatt framställning

I nästa kapitel kommer vi att presentera våra intervjupersoner eftersom vi till stor del utgår ifrån dessa i vårt material. I tredje kapitlet belyser vi de för- och nackdelar som respondenterna anser det finns vid kontraktsvård jämfört med fängelsestraff. I fjärde kapitlet beskrivs de olika respondenternas syn på ur vilket perspektiv de tar ställning om kontraktsvård. I femte kapitlet, belyser vi det delade kostnadsansvarets svårigheter för de olika myndigheterna. I sjätte kapitlet tar vi

upp hur de olika respondenterna resonerar kring det fiktiva fall vi dikterat inför dessa intervjuer. Därefter, i sjunde kapitlet, synliggör vi vad de olika respondenterna anser att deras höga/låga andelar kontraktvårdsdomar beror på. I kapitel tre till sju avslutar vi varje kapitel med en kort sammanfattning av respektive kapitel. I åttonde kapitlet sammanfattar vi det som framkommit i de föregående kapitel och i det nionde kapitlet ger vi våra egna reflektioner samt en avslutande diskussion.

2. Intervjupersonerna

För att lättare kunna hålla isär de olika respondenterna ger vi här en kort redovisning av de intervjupersoner vi erhållit intervjumaterial ifrån, indelade efter stad och arbetsplats.

2.1. Halmstad

Frivård

Lennart Thorstensson

Lennart Thorstensson är frivårdsinspektör vid Halmstads frivårdskontor. Han har arbetat sedan 1978 som frivårdsinspektör.

Sylvia Andersson

Sylvia Andersson är frivårdsinspektör vid Halmstads frivårdskontor. Hon har arbetat som frivårdsinspektör sedan 1999.

Socialtjänsten

Camilla Danesund-Strömberg

Camilla Danesund – Strömberg är socialsekreterare vid Halmstads socialförvaltning på beroendeenheten, vuxna. Hon har arbetat sedan 1994.

Nicola Josefsson (fingerat namn)

Nicola Josefsson är socialsekreterare vid Halmstads socialförvaltning på beroendeenheten, vuxna. Hon har arbetat som socialsekreterare sedan 2002.

Tingsrätt

Jan Warén

Jan Warén är lagman vid Halmstad tingsrätt. Han har arbetat som domare sedan 1984.

Elisabeth Karlén

Elisabeth Karlén är tillförordnad rådman vid Halmstad tingsrätt. Hon har arbetat sedan 1988 inom rättsväsendet.

2.2. Ystad

Frivården

Marie Törnblom

Marie Törnblom är frivårdsinspektör vid Ystads frivårdskontor. Hon har arbetat som frivårdsinspektör sedan 1997.

Bitte Wikström

Bitte Wikström är frivårdsinspektör vid Ystads frivårdskontor. Hon har arbetat som frivårdsinspektör sedan 2001.

Socialtjänsten

Mats Bengtsson

Mats Bengtsson är socialsekreterare på rådgivningsbyrån som tillhör socialförvaltningen i Ystad. Han har arbetat som socialsekreterare sedan 2000.

Stephan Beijer

Stephan Beijer är socialsekreterare på rådgivningsbyrån som tillhör socialförvaltningen i Ystad. Han har arbetat som socialsekreterare sedan 1997.

Tingsrätt

Björn Molin

Björn Molin är rådman vid Ystad tingsrätt. Han har arbetat sedan 1970 inom rättsväsendet.

Elisabeth Nortén

Elisabeth Nortén är rådman vid Ystad tingsrätt. Hon har arbetat inom rättsväsendet sedan 1983.

Analys

I följande kapitel kommer vi att presentera vår analys av det material som vi insamlat, både från intervjuer och litteratur.

3. För- och nackdelar vid kontraktsvård jämfört med fängelsestraff

Kerstin Svensson (2001) uppger i *Istället för fängelse* att frivårdsmyndigheterna och anstalterna lyder under samma organisation, de har samma uppdrag och deras mål med klienten är att förhindra fortsatt brottslighet. Frivården kan ses som den myndighet som ligger före eller efter fängelset då misskötsamhet av frivårdens påföljdsalternativ till exempel skyddstillsyn kan leda till fängelsestraff. Är klienten villkorligt frigiven, efter fängelse, kan detta medföra övervakning av frivården. Frivården arbetar med kontinuerlig kontakt och personlig närhet och de har möjlighet till sanktioner. Vidare uppger Svensson att frivården kompletterar fängelse och socialtjänst vilket gör frivården till en speciell myndighet. Då kontraktsvård verkställs av frivården kommer vi nedan att belysa respondenternas syn på de för- och nackdelar vid kontraktsvård jämfört med fängelse.

Ja men det är just det att i fängelset får man ingen behandling överhuvudtaget så det är åter igen att de har större chans att bli drogfria än om man dömer de till fängelse. /.../ Nu är det ju inte lindrigt, det tror inte jag, för att det är kolossal disciplin som krävs utav de när de kommer till de här behandlingshemmen, många klarar inte detta utan tycker att det är bekvämare att sitta i fängelse för där är ju inga krav på det sättet. (Björn Molin, rådman Ystad)

3.1. Nackdelar med kontraktsvård

Kontraktsvård ses generellt av respondenterna som ett positivt påföljdsalternativ dock är det av vikt att belysa de nackdelar som framkom vid intervjun.

Frivårdsinspektörerna i Halmstad och socialsekreterarna i Ystad anser att det är svårt att "hålla" kvar klienten i behandling, om klienten ej längre är motiverad, efter det att det fiktiva straffets villkorliga frigivning har kommit tillstånd. Detta eftersom klienten då har avtjänat strafftiden och därmed inte är skyldig att infinna sig på behandlingen. Mats Bengtsson, socialsekreterare Ystad, menar att det är värt att påpeka att det är klienten som förlorar mest på det men att behandlingen ändå medfört något som klienten och socialsekreterarna kan arbeta vidare med. Även om

klienten avslutat behandlingen i förtid är det av vikt att följa upp klienten och arbeta vidare med motivation för fortsatt drogfrihet. Enligt en tidigare specialstudie i Stockholmsregionen bekräftas att återfall och undanröjning är vanligt (Ahlberg, 1996). Björn Molin, rådmann Ystad, anser att kontraktsvården ändå är viktig eftersom den tilltalade då fått en chans att förändra sin livssituation, detta påpekar även socialsekreterarna i Ystad. Dock uppger Karin Lindsten, Kriminalvårdsstyrelsen, att andelen undanröjda kontraktsvårdsdomar för 2002 är 3,4 % vilket inte kan betraktas som en hög procent andel.

Ytterligare en nackdel är då klienten missköter sig och domen skall undanröjas. Mats Bengtsson, socialtjänsten Ystad, anser att det i domen borde kunna skrivas in att den tilltalade endast får en chans vid misskötsamhet. Om den tilltalade ytterligare missköter sig skall kontraktsvårdsdomen direkt omvandlas till fängelsestraff. Bengtsson menar att det hade sparats in en massa merarbete för både Övervakningsnämnden och domstolarna.

En aspekt på nackdelar som framkommer från flera av respondenterna är att påföljdsalternativet kontraktsvård kan "sticka i ögonen" på allmänheten, eftersom kontraktsvård inte ses som ett tillräckligt hårt straff. Respondenterna uppger att de som inte har kunskapen om vad kontraktsvård innebär kan anse att den tilltalade kommer för lindrigt undan genom att denne kan "välja" vård och behandling istället för att ta sitt straff. Respondenterna påpekar istället att kontraktsvård kan vara tuffare för klienten att genomföra då klienten måste arbeta med sin missbruksproblematik.

En frivårdsinspektör i Ystad ansåg att en nackdel med kontraktsvård kan vara att de behandlingar som kriminalvården använder sig av ofta ligger inom privat regi, frivårdsinspektören ansåg att det hade varit en fördel om kriminalvården även haft egna behandlingshem då pengarna stannat inom verksamheten.

Vid sammanfattning av ovanstående avsnitt framkom att allmänheten kan anse att denna påföljd ej är tillräckligt ingripande samtidigt som respondenterna anser att kontraktsvård kan vara tuffare att genomföra än fängelsestraff. Det kan vara värt att påpeka att straffvärdet för det begångna brottet måste inräknas i den tilltänkta

påföljden så att denna är tillräckligt ingripande. Respondenterna anser att undanröjning är vanligt, trots att det i statistiken framkom motsatsen, vilket kan medföra en orättvis bedömning av detta påföljds alternativ. Respondenterna såg även en nackdel med då klienten ej fullföljde behandlingen men påpekade vikten av fortsatt motivationsarbete för fortsatt behandling och drogfrihet.

Efter att vi har tagit upp respondenternas syn på kontraktsvårdens nackdelar kommer vi nedan att belysa de fördelar som respondenterna tog upp.

3.2. Fördelar med kontraktsvård

Marie Törnblom, frivårdsinspektör Ystad, anser att kontraktsvård är en tydlig och konkret påföljd med innehåll på grund av att det finns en behandlingsplan att följa vars syfte är att fortsatt missbruk och kriminalitet skall upphöra. Törnblom uppger även att frivårdspåföljderna borde vara den normala påföljden eftersom det inte är positivt för någon att låsa in ”trasiga och sjuka” människor. Elwing et al, (1993) menar att det finns en risk för att återfall i brott är större ju större ingripandet är, det vill säga att anstaltsvård ger större procentuell återfallsrisk jämfört med kriminalvård i frihet. Kalderstam (1983) påpekar att en sådan slutsats är tveksam men att påståendet kan överensstämja då det gäller klienter som sen tidigare är socialt utslagna, vilket ofta tunga missbrukare är. Frivårdsinspektör Lennart Thorstensson, Halmstad, uppger att *”kontraktsvård är den bästa kriminalvårdspåföljden som kan påverka och förändra klienten på bästa sättet och är den bästa och exklusiva påföljden inom kriminalvården”*. Thorstensson menar att behandlingen kan skraddarsys vilket kan innebära att det blir rätt behandling för rätt klient. Dock finns det en differens i hur frivårdsinspektörerna på de båda frivårdskontoren ser på påföljdsalternativet kontraktsvård. Frivårdsinspektörerna i Halmstad har varit med och utformat kontraktsvårdspåföljden sedan dess start och kan ses som ”eldsjälar” då det gäller detta alternativ. Frivårdsinspektörerna i Ystad anser att kontraktsvård är en tydlig, konkret och positiv påföljd men de uppfattas inte, av oss, på samma vis som ”eldsjälar”.

Bitte Wikström, frivården Ystad, menar att den väsentliga skillnaden för klienten vid behandling jämfört med fängelsestraff, är att klienten får arbeta med att spegla och reflektera över sig själv och sin problematik. Personal på behandlingshem har

oftast mer tid för klienten än vad fängelsepersonal har, dessutom utövar inte behandlingspersonal samma kontroll vilket Wikström anser ger en positiv inverkan på behandlingsarbetet. Wikström uppger även att fängelsestraff stämplar klienten i högre grad än vad en kontraktvårdsdom gör. En kontraktvårdsklient som befinner sig på ett behandlingshem har större möjlighet att träna på det vardagliga eftersom denne inte är inlåst i samma utsträckning som om klienten skulle befinna sig i ett fängelse. Detta påstående får även medhåll från Mats Bengtsson, socialtjänsten Ystad.

Kerstin Svensson (2001) skriver att fängelse utgör onaturliga relationer och sociala situationer för den intagna, den förhindras fortsatt brottslighet genom staket, murar och ”plitar”. Under tvång och konstlade former blir klienten beroende av de personer som finns i dennes dagliga närhet, då inte endast av personal. Detta kan medföra att klienten uppvisar förändrad attityd, ”spelar teater”, då den påverkas av exempelvis andra intagna och lättare kan dölja sina problem. Frivården anses däremot bemöta klienten med större intresse, hjälpsamhet och professionallitet jämfört med anstaltspersonalen. Klienten som dömts till kontraktsvård har svårare att dölja sitt problem då det ställs högre krav på klienten att följa tidigare uppgjord behandlingsplan. Klienten har större ansvar för sin egen livssituation då denne är under frivårdens kontroll eftersom klienten oftast lever under friare former då den är utanför fängelsets murar. Trots det tidigare nämnda anses den makt, det vill säga den makt som utövas under frivården genom att ”hota” med fängelse, lindrigare och mildare jämfört med den makt som bedrivs i fängelse (Svensson, 2001). Relationerna mellan klient/personal har betydelse för att kunna möta klienten där den är samt motivera denne att förändra sin livssituation. Relationen mellan klient och personal är av vikt då personal skall arbeta motivations höjanden med klienten för att förändringsarbete skall komma till stånd (Morén, 1992).

Frivårdsmyndigheterna och fängelserna lyder under Kriminalvårdsverket och har samma verksamhetsmål att uppfylla, vilket är att förhindra fortsatt brottslighet (Kriminalvårdstyrelsen, 1997). Domarna i Ystad uppger att en klient har större möjlighet att bli rehabiliterad och drogfri då denne är dömd till kontraktsvård jämfört med fängelsestraff. Domarna i Halmstad uppger att vid kontraktsvård är det större chans att bli av med denna ”boven” om han/hon lyckas med behandlingen.

Därmed förhindras fortsatt missbruk och i längden fortsatt brottslighet/kriminalitet vilket Sylvia Andersson, frivårdsinspektör Halmstad, medhåller, hon anser att kontraktsvård är en viktig och bra påföljd att arbeta med. På socialtjänsten i Ystad anser Stephan Beijer att kontraktsvård är bra eftersom ”...vi kan påverka dem och ge dem en chans att förändra sitt liv. Hjälpa dem att anpassa sig lite lättare utanför fängelset.” De flesta respondenterna uppgav att kontraktsvård är mer än ”bara” ett straff eftersom detta påföljdsalternativ ger klienten en möjlighet att förändra sitt liv.

Vid sammanfattning av ovanstående avsnitt framkom att – respondenterna var eniga i att det inte medför något positivt med fängelsestraff. De uppger även att om klienten får bukt med sitt missbruk stoppas även förutsättningarna för fortsatt kriminalitet.

Då vi ställde frågan: Vad anser ni är positivt med kontraktsvård? fick vi följande svar, vilket generellt visar vad respondenterna uppgav.

”...fängelse är en destruktiv miljö, ingen blir bättre av att sitta i fängelse.” (Jan Warén, lagman Halmstad).

4. Respondenternas synsätt utifrån två perspektiv

Då respondenterna tar ställning till kontraktsvård ser de utifrån två perspektiv, det vill säga individ- och samhällsperspektiv, därför vill vi synliggöra dessa i denna studie. När respondenterna endast ser utifrån klienten och ej på det begångna brottet ser de utifrån ett individperspektiv. Då respondenterna ser utifrån samhällsperspektivet ser de utifrån det begångna brottet samt att samhället skall skyddas från kriminella människor och deras handlingar.

4.1. Skillnader

Av respondenternas intervju svar framgår det att de ser olika på de båda perspektiven när de tar ställning till kontraktsvård, det finns dock nyanser av de olika svaren vid samma myndighet i respektive stad. Då domarna beslutar om kontraktsvård ser de utifrån både individ- och samhällsperspektiv, de menar att om inte missbruksproblemet blir löst kommer denna missbruksrelaterade brottslighet att fortsätta och därmed drabbas även samhället. Frivården och socialtjänsten utgår endast från det individuella perspektivet när de föreslår kontraktsvård eller beslutar om ansvarsförbindelse eftersom de ser utifrån individens bästa.

Domstolen är den myndighet som beslutar och dömer till påföljd men det är frivården som verkställer kontraktsvård och som har i uppdrag att anmäla då klienten missköter uppgjord behandlingsplan. Inom ramen för vad frivården och socialtjänsten skall utföra är bland annat att besluta om ansvarsförbindelse eller föreslå det bäst lämpade påföljdsalternativet, detta gör de genom att se till individens bästa, utifrån det individuella perspektivet. Om kontraktsvård inte följs på önskvärt sätt har alltså domstol möjlighet att undanröja kontraktsvårdsdomen så att det fiktiva fängelsestraffet blir aktuellt. Då vi ställde frågan om vilka perspektiv respondenterna utgår från då de tar ställning till och beslutar om kontraktsvård uppgav Jan Warén, lagman Halmstad, *”Båda perspektiven, samhällsskyddet att förhindra den här personen från att begå brott så att andra personer inte drabbas av detta, att få den enskilde ifrån ett kriminellt beteende föranlett av missbruk så det väger väl lika tungt”*. Därmed ser domarna även till samhällsperspektivet då en tilltalad skall ta sitt straff, kontraktsvård eller fängelse, för det brott denne begått oavsett brottets straffvärde (Pettersson, 2000).

På de två frivårdskontoren råder inte samstämdhet då det gäller vilket eller vilka perspektiv de ser utifrån. De fyra frivårdsinspektörerna ser övergripande utifrån det individuella perspektivet men skiljer sig då det gäller samhällsperspektivet. En frivårdsinspektör från varje frivårdskontor hävdar att det i längden påverkar samhället då en klient lyckas med sin behandling och förblir drogfri, vilket i längden kommer att leda till en samhällsvinst. De två övriga frivårdsinspektörerna uppger att då de utreder möjligheten om att föreslå kontraktsvård utgår de från det individuella perspektivet och inte utifrån samhällsperspektivet. På frivården i Halmstad säger Lennart Thorstensson att de:

Ser utifrån ett individuellt perspektiv lyckas detta påverkar även detta samhällsperspektivet/.../Vi kan inte förändra samhället men vi kan förändra klienterna, förändrar vi många klienter så förändras också samhället på sikt. (Lennart Thorstensson)

Då frivårdsinspektörerna skall genomföra en utredning angående påföljdsalternativet kontraktsvård utgår de ifrån om klienten har missbruksproblem samt om klienten är motiverad för behandling. Sett ur ett individuellt perspektiv är klientens motivation samt behov av vård viktiga aspekter. Klientens möjlighet att förbereda sig inför denna vård genom att besöka olika behandlingshem är ytterligare en viktig aspekt uppger frivårdsinspektörerna i Ystad.

4.2. Individperspektiv

Socialsekreterarna i de båda städerna har en samstämd syn då det gäller vilket perspektiv de ser utifrån. Socialtjänsten tar inte hänsyn till vad den tilltalade gjort sig skyldig till eller vad straffvärdet är för detta brott. Socialtjänsten ser endast utifrån ett individuellt perspektiv då de beslutar om ansvarsförbindelse. Mats Bengtsson, Ystad, uttrycker ”*Det är domstolen som beslutar om straffet inte vi, vi beslutar utifrån hur det ser ut för den enskilde vad den enskilde har behov av.*”. Då socialsekreterarna utgår från det individuella perspektivet vid beslut om ansvarsförbindelse ser de utifrån hur motiverad klienten är för kontraktsvård. Det ska inte vara ett sätt för klienten att fly undan ett fängelsestraff, för som socialsekreterarna uppger är det inte lätt att befinna sig under behandling. Att klienten är motiverad till behandling krävs då denne skall arbeta med sin problematik. Om klienten inte är tillräckligt motiverad för vård utan ”tar” detta som

ett annan utväg för att ”slippa” fängelsestraff, kommer troligtvis klienten själv avbryta behandlingen i förtid. Socialsekreterarna ser även utifrån individens bästa då de godkänner val av behandling, för som de säger, vården skall vara rätt utformad för klienten och skall tillgodose klientens problematik. Socialtjänsten i Ystad har ramavtal med olika behandlingshem vilka är kvalitetssäkrade, dessa behandlingshem använder socialtjänsten sig främst av. Vid de fall då frivården föreslagit en vård utanför detta ramavtal finns det möjlighet att diskutera fram en överenskommelse om vilken vårdgivare som skall användas. Socialsekreterarna i Halmstad utgår framförallt ifrån kommunens egna vårdgivare.

Det är viktigt att alla samarbetsparter är med vid arbetet kring klienten då klientens problematik är omfattande, även psykiatrin kan vara en nödvändig samarbetspartner för frivården och den enskilde. Om inte alla samarbetsparter är med vid kontraktvårdsutredningen kan detta leda till att frivården ej kan föreslå kontraktsvård som påföljdsalternativ, därmed kan de inte se till klientens bästa och ej ur ett individuellt perspektiv. Lennart Thorstensson, Halmstad, uppger att de har straffvärdet i beaktan då de gör en kontraktvårdsutredning eftersom straffvärdet och behandlingen skall vara likvärdig. Behandlingen skall vara tillräckligt ingripande jämfört med brottets straffvärde. Thorstensson menar att det inte är rättvist mot klienten om det redan i förslaget till påföljdsalternativet går att förutspå att domstolen ej kommer att döma till denna föreslagna påföljd.

4.3. Kombinerat

Domarna utgår från både individ- och samhällsperspektiven när de beslutar om kontraktsvård. De utgår från behandlingsplanen och det individuella perspektivet eftersom vården skall vara tillräckligt omfattande och ingripande jämfört med straffvärdet. Behandlingsplanen får dock ej vara för ingripande eftersom då ”straffas” klienten förhållandevis hårt jämfört med brottet. Ahlberg (1996) beskriver vikten av att brottets art och behandling måste vara proportionerlig. Den tilltalade har möjlighet att komma ifrån ett kriminellt beteende orsakat av missbruk då den tilltalade blir tilldömd kontraktsvård. Detta ses av de intervjuade domarna som positivt utifrån både individuellt- och samhällsperspektiv. Detta därför att i längden skyddas då samhället eftersom andra personer inte kommer att drabbas av denna persons kriminella handlingar.

Det framgick även vid intervjuerna att alla fyra domarna var villiga att skjuta upp huvudförhandlingen då frivården och socialtjänsten behöver mer tid för utredning. Dock kan det vara problematiskt att skjuta upp en huvudförhandling då den tilltalade sitter häktad eftersom huvudförhandlingen skall hållas en vecka efter åtal väckts. Om den häktade och dennes advokat är villiga att skjuta upp huvudförhandlingen kan detta ändå göras och därmed får socialtjänst och frivården längre tid att utreda och besluta. Detta kan i sin tur leda till att den tilltalade döms till kontraktsvård istället för fängelse eftersom kontraktsvårdsutredningen då hunnit färdigställas. Om kontraktsvårdsutredningen inte är fullständig kan domarna ej döma till denna påföljd utan får då utdöma fängelsestraff. Detta kan då leda till att den dömda överklagar domen till hovrätten och därmed får en ny chans till kontraktsvård. Detta kan härledas till Jan Waréns, lagman Halmstad, uttalande:

Jag vet att från hovrätten tycker man att det är önskvärt att skjuta upp huvudförhandlingen för att förhindra onödiga överklaganden. Det kan vara så att man dömer till fängelse i tingsrätt av den anledning att man inte hunnit få fram ett kontrakt och sen klagas det till hovrätt och då har man hunnit få fram ett kontrakt och så blir det kontraktsvård. Hade vi väntat lite i tingsrätt hade man undvikit denna process i hovrätt.

Denna överklagan kostar samhället både tid och pengar, genom att skjuta upp huvudförhandlingen ser domarna utifrån både individ- och samhällsperspektivet.

Vid sammanfattning av ovanstående kapitel framkom att det råder en generell samstämdhet då frivården och socialtjänsten tar ställning till kontraktsvård eftersom de utgår endast ifrån individperspektivet. Socialtjänstens och frivårdens arbete går ut på att se till den enskilde medan domaren ser utifrån de båda perspektiven då de dömer den tilltalade till bäst lämpad påföljd för det begångna brottet.

5. Delat kostnadsansvar

De respondenter vi intervjuade besitter stor makt då det gäller att utreda, föreslå och besluta om kontraktsvård. Olof Peterssons (1987) uppger att makt, sett ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv, kan betraktas som en egenskap eller som en relation. Att se makt som en egenskap kan förklaras genom att en person eller grupp "är mer eller mindre "mäktig" i något avseende" (1987:9) det vill säga att någon, grupp eller individ, generellt sett ofta får sin makt igenom. Petersson uppger dock att relationsbegreppet är mer givande att använda vid socialvetenskapliga analyser vilket uttrycks i följande citat: "För de flesta socialvetenskapliga analyser är det mer fruktbart att betrakta makt som ett relationsbegrepp." (1987:10). Detta begrepp kan förklaras med att det måste finnas minst två parter och en händelse för att kunna utöva makt. Det vill säga att en myndighet har makt över en annan när det gäller att ta beslut om kontraktsvård, ett beslut som kan vara både positivt och negativt för den enskilde (Petersson, 1987). Detta framgår vid våra möten med socialtjänst och frivård då frivården i Halmstad anser att kontraktsvård är det bästa påföljdsalternativet för den tilltalade. Socialtjänsten kan förhindra denna möjlighet genom att neka ansvarsförbindelse och därmed drabbas den tilltalade vid beslut om påföljdsalternativ i tingsrätten. Respondenterna anser att det delade kostnadsansvaret kan vara en svårighet för samarbetsparterna då de skall ta ställning till kontraktsvård. Det delade kostnadsansvaret anser respondenterna vara en svårighet då samarbetsparterna skall ta ställning till kontraktsvård.

5.1. Samarbete

Enligt Berth Danemark (2000) är det ledningen som ansvarar för att förutsättningar för samverkan myndigheter emellan kommer tillstånd. Detta genom att exempelvis avsätta tid för personalen att möta andra samverkansdeltagare vid myndighetsträffar. Att kunna kommunicera och förstå varandras synsätt har stor betydelse för lyckad samverkan menar Danemark. Då det kan uppfattas att somliga myndigheter eller yrkesprofessioner inom en samverkansgrupp har mer makt och status än övriga i samverkansgruppen, detta kan resultera i samarbetsproblem. Dock kan det finnas skillnader inom samma yrkesgrupp vilket kan visa sig i att det inte råder någon enighet dem emellan. Då makt och oenighet har påverkan för samverkansgrupper är det av betydelse att "gruppledammarna" kan mötas och

informera varandra om arbetssituationen. Detta för att öka förståelsen för de olika synsätten samt för de olika arbetsuppgifterna (Danemark, 2000). Genom att samverkansgrupperna ”fungerar” skapas den bästa förutsättningen för klienten. Enligt Kriminalvården (1997) har frivården till uppgift att varje år se till att lokala myndighetsträffar kommer tillstånda med deras samverkansparter bland annat då domstol. Kriminalvården anser även att frivården ska skapa förutsättningar för regelbundet informationsutbyte med socialtjänsten (ibid). Respondenterna i de båda frivårdskontoren uppger att sådana informationsträffar har skett och att de är uppskattade av respondenterna.

5.2. Socialtjänst

Frivårdskontoret i Ystad har en relativt låg procent kontraktvårdsdomar, ändå har socialtjänsten i Ystad ett positivt synsätt till att bevilja behandling samt till att bevilja ansvarsförbindelse vid kontraktsvård. De uppger att deras inställning är att inte säga nej till vård och att de hellre beviljar en behandling än att nekar behandling. Klientens motivation behöver inte ha uppvisats vid ett tidigare skeende utan de menar att motivationen vid ställningstagandet är den de utgår från. På socialtjänsten i Halmstad uttrycker sig Camilla Danesund-Strömberg sig så här:

De gånger vi går med på en ansvarsförbindelse är när klienten redan är aktuell för missbruksbehandling och redan har ansökt... de har redan sökt hjälp hos oss innan och att vi håller på med en utredning eller är välkända hos oss och vi anser att det hade varit riktigt bra om de hade fått en behandling. Det är rätt hårt att få kontraktsvård genom socialtjänsten...de klienter vi inte känner till sen tidigare brukar vi hänvisa till att söka p 34² istället. (Camilla Danesund - Strömberg)

De ovan belysta skillnaderna mellan de två socialförvaltningarna kan medföra en skillnad för den enskilde vid ett beslut om ansvarsförbindelse till kontraktsvård, beroende på vilken kommun och vilket frivårdskontor den enskilde tillhör. Vid de båda socialtjänsterna är socialsekreterarna positivt inställda till kontraktsvård eftersom klienten genom detta påföljdsalternativ får en chans att bli missbruksfri. När det gäller att bevilja ansvarsförbindelse finns det en markant skillnad, denna

---

² P 34, § 34 KvaL – Lagen om kriminalvård i anstalt.

Den anstaltsplacerade klienten har som möjlighet att under fängelsestraffet placeras på behandlingshem eller i familjehem för vård och boende. Denna alternativa påföljd är till för att underlätta återanpassningen till samhället för den drogmissbrukande klienten, klienten är dock fortfarande inskriven på anstalten (KOS, 2000).

skillnad tydliggörs då klienterna i Halmstad måste ha visat en längre tids motivation jämfört med klienterna i Ystad.

Björn Molin, rådmann i Ystad, menar att det är värt att satsa på klienter även då det bara finns en "liten" chans för dem att lyckas med deras behandling. Han anser att även om klienter misslyckas i flera fall än de fullföljer behandlingen är det värdefullt de gånger klienterna lyckas med denna. Björn Molin förstår inte varför socialtjänsten ofta motsätter sig kostnadsansvaret när det gäller kontraktsvård eftersom socialtjänsten är till för att hjälpa personer med missbruksproblem. Molins uttalande får belägg av Socialtjänstlagen (2001:453) genom att socialtjänsten har det yttersta ansvaret för missbruksvård även då personer befinner sig inom kriminalvårdens vård. På socialtjänsten i Halmstad betonar även socialsekreterarna att beviljandet av ansvarsförbindelse är en del av deras ansvar. De anser att det inte är bra om kriminalvården skulle ta hela kostnadsansvaret för de missbrukare som är aktuella för kontraktsvård, eftersom det är socialtjänsten som har det yttersta ansvaret för dem.

Socialsekreterarna i Halmstad uppger att de hänvisar oftast till § 34 när beslut om ansvarsförbindelse blir aktuellt då det handlar om klient som inte tidigare visat motivation eller då klienten ej är kända för dem. Socialtjänsten i Halmstad hävdar att de har det yttersta ansvaret för missbrukarna, men är inte så villiga att bevilja ansvarsförbindelse och därmed ha ett delat kostnadsansvar. Frivårdsinspektörerna och domarna i de båda städerna anser däremot att om hela kostnadsansvaret legat på kriminalvården hade detta underlättat för samarbetet mellan myndigheterna. Det hade även underlättat för den enskilde klienten att uppnå kontraktsvård, detta eftersom ansvarsförbindelse från socialtjänsten då ej hade varit nödvändig. Frivårdsinspektörerna får medhåll av socialsekreterarna i Ystad då dessa uttrycker sin förståelse för frivården eftersom det gemensamma kostnadsansvaret kan vara ett hinder för frivårdens påföljdsalternativ. När socialtjänsten inte beviljar ansvarsförbindelse orsakar detta en negativ effekt för först och främst den enskilde men även för frivården eftersom deras förslag till påföljd ej kan bli aktuell. Ystads socialsekreterare poängterar även de att det i slutändan endast drabbar den enskilde.

5.3. Tingsrätten

En skillnad mellan de två frivårdskontoren är att i Halmstads domare inte alltid kräver ansvarsförbindelse från socialtjänsten då straffvärdet räknas bli så högt att det fiktiva straffet täcker behandlingstiden. Ystads frivårdskontor har ett krav från de domstolar de arbetar med att alltid inbringa en ansvarsförbindelse från socialtjänsten, oavsett om Kriminalvården beräknas stå för hela kostnadsansvaret. Detta medför att de två frivårdskontoren inte har samma förutsättningar för att föreslå kontraktsvård som påföljdsalternativ till tingsrätten. Elisabeth Nortén, rådmann Ystad, informerar om att det i hovrätten har dömts ut kontraktsvård även då det ej var beslutat om ansvarsförbindelse. Nortén anser att det inte är bra för den tilltalade då kontraktsvård utdöms utan ansvarsförbindelse, vilket kan härledas till detta citat:

...det är ojuste mot den enskilde om det inte finns en ansvarsförbindelse från socialtjänsten om vi skulle döma ut till kontraktsvård, vad händer då om den tilltalade plötsligt får veta att imorgon upphör behandlingen för det finns ingen som finansierar vården längre. (Elisabeth Nortén)

Domarna vid Halmstads tingsrätt uppgav att om ansvarsförbindelse saknas då behandlingen väntas vara längre än det fiktiva fängelsestraffet, tar de kontakt med respektive socialtjänst eller frivård för att få klarhet i hur kostnaden skall fördelas. Om behandlingen ryms inom den tid då villkorlig frigivning blir aktuell ställs ej detta krav. Vid intervjuerna framgick även att de fyra domarna samtycker till att skjuta upp huvudförhandlingen i viss mån då frivården eller socialtjänsten behöver ytterligare tid att utföra sin utredning. Detta gäller först och främst om den tilltalade är på "fri fot" men om försvararen är villig till kontraktsvård finns även denna möjlighet då den tilltalade är häktad.

5.4. Frivården

Då frivårdsinspektörerna i Halmstad inte behöver ansvarsförbindelse vid kortare behandling, kontaktar de inte alltid socialtjänsten vid kontraktsvårdsärenden eftersom kriminalvården beräknas stå för hela kostnaden. Ändå uppger samtliga frivårdsinspektörer att socialtjänsten är viktiga samarbetsparter eftersom de ska vara som ett stöd för klienten, när denna kommer tillbaka till samhället efter fängelsestraff eller behandling. Klienten är oftast inte aktuell för frivården i samma

utsträckning som hos socialtjänsten, men som tidigare nämnts kontaktar inte alltid frivården socialtjänsten i respektive kommun. Detta kan medföra en negativ konsekvens för klienten då det inte finns något samarbete mellan dessa myndigheter när klienten har fullföljt sin behandling. Frivårdsinspektörerna i Halmstad betonar detta samarbete som viktigt men tar ändå inte alltid kontakt med socialtjänsten vid alla ärenden. De menar att en del av klienterna ej är i behov av råd och stöd eftersom klienten kan ha en välordnad social situation. Mats Bengtsson, socialtjänsten Ystad, upplever att det är bra att socialtjänsten blir inkopplad så att deras åsikter och synpunkter framkommer även då det gäller kortare behandlingar. Detta förtydligas med Bengtssons citat ”...*det är bra att vi får vara med och ge våra åsikter, våra synpunkter i ett ärende.*”. Kriminalvårdsstyrelsen (1997) uppger att ju fler som är med och samverkar kring en klient, desto lättare blir det för denne att stärkas i sin sociala situation. Genom att tillvarata gemensamma resurser kan det bli lättare för klienten att återanpassas i samhället (ibid).

Vid sammanfattning av ovanstående kapitel framkom att respondenterna anser att det delade kostnadsansvaret är en svårighet då det gäller att ta ställning till kontraktsvård, de menar att det hade underlättat om kriminalvården hade stått för hela kostnaden. Samtliga domare är villiga till att skjuta upp huvudförhandling för att ge mer tid till utredningen då detta kan medföra färre överklaganden. Frivårdsinspektörerna uppger att samarbetet med socialtjänsten är av betydelse eftersom det är av vikt för klienten. Frivårdsinspektörernas och socialsekreterarnas syn på kontraktsvård är inte lika, generellt sett är frivårdsinspektörerna mer positiva till detta påföljdsalternativ. Socialsekreterarnas vid de båda socialförvaltningarna syn på vård och behandling skiljer sig då de i Ystad oftast inte nekar till ansvarsförbindelse medan de i Halmstad i de flesta fall hänvisar till § 34. Halmstads socialtjänst kräver en längre tids visad motivation än Ystads socialtjänst. Skillnaderna mellan domarna är att de i Halmstad inte kräver ansvarsförbindelse vid varje kontraktvårdsärende.

6. Respondenternas resonemang kring Lena 25 år

Vi har valt att i detta kapitel belysa de olika respondenternas aspekter på det fall vi använde som diskussionsunderlag vid intervjuerna. På ett konkret sätt kunde vi se om det fanns en differens kring deras svar på intervjufrågorna jämfört med deras diskussion kring det fiktiva fallet.

6.1. Lena 25 år

Lena, 25 år, sitter häktad på grund av att hon blivit tagen av polisen då hon gjorde inbrott i en bil. Samtidigt påträffar polisen ett gram heroin i Lenas byxficka. Tidigare denna månad har Lena blivit påkommen då hon stulit bland annat klockor, kläder och handväskor. Lena har själv uppgett att stölderna är till för att bekosta sitt missbruk.

Lenas bakgrund:

Lena har varit känd hos socialtjänsten sen unga år på grund av missbrukande föräldrar och har därför blivit fosterhemsplacerad i olika hem. För tre år sedan bodde Lena ihop med en känd heroinist men då han fick inställa sig för att avtjäna ett fängelsestraff blev Lena bostadslös. Numera bor hon i en lägenhet till vilken hon har förstahandskontrakt hos en privat hyresvärd. Under den senaste tiden har Lena fått en del klagomål på sitt boende då det varit ”spring” av påverkade människor till hennes lägenhet. Lena har även uppträtt aggressivt gentemot sina grannar samt trängt sig in i en äldre dams lägenhet, detta slutade i tumult och lårbensfraktur för den gamla damen. Lena kommer att bli bostadslös om hon inte kommer att bli drogfri.

Lena har övergått från att ha använt rökheroin till att injicera heroin sedan tre år tillbaka. Hon började använda alkohol då hon var tolv år och har, som ovan nämnts, sedan dess övergått till andra droger. Lena blev för ett och ett halvt år sedan LVM-placerad på grund av sitt missbruk. Denna placering resulterade inte i drogfrihet. Lena uppstår ekonomiskt bistånd från socialtjänsten.

Lena är känd sedan tidigare i brottsregistret, hon ansöker nu om kontraktsvård då hon säger sig vara motiverad till behandling eftersom hennes missbruk eskalerat ytterligare.

6.2. Lenas motivation

Då vi diskuterade det fingerade fall, vilket skickades ut fem dagar innan intervjuerna, framkom tydliga skillnader mellan socialsekreterarna i de två städerna om hur de skulle besluta om ansvarsförbindelse.

I Halmstad ansåg de att Lena inte hade visat sin motivation efter LVM-placeringen, därmed hade de inte beslutat för en ansvarsförbindelse, de skulle istället hänvisat Lena att söka § 34. För att lyckas med en behandling ansåg de i Ystad att insikten hos klienten samt yttre påverkan vid det enskilda tillfället har större betydelse än tidigare ansökan om behandling. Socialsekreterarna i Ystad har genom arbete med rattfyllerister upplevt att ju tidigare de, socialtjänsten, får kontakt med den skyldige desto större blir möjligheten att få till stånd ett samtal. Som en följd av detta kan klienten komma till insikt om sitt problem, Mats Bengtsson uppger ”*snabb kontakt, då är man oftast mer mottaglig*” och menar därmed att motivationsarbete lättare kan komma till stånd. De menar även att det oftast är tillfället som gör att det blir en lyckad eller mindre lyckad behandling. Men även att det inte finns någon misslyckad behandling eftersom det alltid kommer något gott ur den, något som de senare kan arbeta med. För Lena kan hennes tillfälle vara då hon blivit häktad, socialsekreterarna i Ystad anser att det inte ligger något hinder för beslut om ansvarsförbindelse. De anser även att motivationen hos klienten är viktig men att klienten inte behöver ha visat det genom att ansöka om behandling tidigare.

Behandlingsbehov

De flesta av våra respondenter resonerade kring Lenas aktiva och mångåriga missbruk, de ansåg att hon troligen behöver en sluten behandling under längre tid och att öppenvård ej var ett alternativ. Då straffvärdet är lågt för brotten som begåtts av Lena kommer socialtjänsten att behöva vara med och dela på kostnadsansvaret. Både domarna och frivårdsinspektörerna ansåg att det kunde bli ett problem för Lena att uppnå kontraktsvård eftersom socialtjänsten får stå för merparten av kostnaderna för vården. Hade Lena blivit anmäld och åtalad för den

misshandel hon begick mot grannen, hade detta medfört ett högre straffvärde och då hade eventuellt hela kostnaden fallit under kriminalvården. Socialsekreterarna har kunskap om att missbrukande kvinnor i större utsträckning far mer illa både fysiskt och psykiskt än missbrukande män. Eftersom Lena är en ung kvinna med tungt missbruk, ansåg frivårdsinspektörerna i Ystad att det möjligtvis skulle ha varit lättare att få med socialtjänsten när det gäller att besluta för en ansvarsförbindelse.

En frivårdsinspektör i Halmstad uppger att de arbetar mer med, och för, de som är unga, vilket gynnar Lena i detta fall. De övriga respondenterna ansåg att åldern ej har någon betydelse då det gäller att föreslå/besluta om kontraktsvård. Enligt Karin Ahlbergs (1996) studie av 25 frivårdsinspektörer framkom det att stora variationer fanns om vilka klienter som de ansåg var ”bäst” lämpade för kontraktsvård. De klienter som de ansåg skulle kunna bli aktuella för kontraktsvård var: rattfylleristen, unga klienter, klienter som de kände väl, klienter vars motivation ej var hög utan planeringen för vården var den viktiga delen. En (1) frivårdsinspektör hade uppgett att klientens motivationsarbete skulle ha påbörjat ett år innan kontraktet (Ahlberg, 1996). Denna studie belyser dessa frivårdsinspektörers personliga inställning om hur den ”bäst lämpade” klienten bör vara. Kan detta påverka vem som blir föreslagen till kontraktsvård, är det generellt över hela landet?

Eftersom Lena tidigare varit aktuell för en LVM-placering som inte resulterade i drogfrihet mer än under LVM-vistelsen, det vill säga i sex månader på en låst institution. De flesta respondenter ifrågasätter Lenas motivation till kontraktsvård/ behandling. Elisabeth Nortén, rådman Ystad, anser att vid ärenden som detta är frivårdens kontraktsvårdsutredning av stor vikt då Lenas motivation tydliggörs när domarna skall besluta om denna påföljd. En frivårdsinspektör i Ystad uppger att de arbetar mycket med motivationshöjande samtal och att utreda och se var i förändringsprocessen klienten befinner sig. Om klienten ej visar sig vara tillräckligt motiverad till behandling under vårdtiden, kan detta resultera i att klienten avviker från behandlingen samma dag som det fiktiva fängelsestraffet är verkställt. Jan Warén, lagman Halmstad, och Lennart Thorstensson, frivårdsinspektör Halmstad, uppger att det alltid är svårare att ”hota” med fängelse

då klienten varit i behandling så länge som strafftiden är satt. När det fingerade straffet är verkställt är det av än mer vikt att motivera klienten till att fortsätta sin behandling på grund av att inget ”hot” om fängelse föreligger.

Val av behandlingsform

Ahlberg (1996) hänvisar till Öjehagen (1994) om att det finns ett tydligt behov av att matcha klient och behandlingsform eftersom matchning ofta ger bättre behandlingsresultat vilket även forskning har uppvisat. Öjehagen uppger olika klientegenskaper som är viktiga att ta hänsyn till; social stabilitet, graden av psykisk störning, missbrukets svårighetsgrad samt klientens behov av struktur, stöd och kontroll (Ahlberg, 1996). På frivården i Halmstad uppger en frivårdsinspektör att de ofta placerar klienter på utredningshem där de matchar klient och behandling. Klienten har där möjlighet att undersöka vilken behandling som passar dennes behov. Om inte behandlingen är bestämd vid domslut och utredningshemmet är första instans innan den slutgiltiga behandlingen bestäms, är det viktigt att vara tydlig med detta inför domstolen uppger Lennart Thorstensson. Värt att nämna är Sylvia Andersson, frivårdsinspektör Halmstad, följande citat:

Fördelar med kontraktsvård är att det inte finns några begränsningar egentligen, man plockar in det som behövs. Det är det som är det bästa med kontraktsvård, att det egentligen inte finns några begränsningar det går att få ihop speciella kontraktsvårdsalternativ, om vi kan motivera det på rätt sätt och förklara varför vi gör det och om personen vill det. (Sylvia Andersson)

Vid sammanfattning av ovanstående kapitel framkom att respondenterna anser att Lena behöver en längre tids slutenvård och att socialtjänsten behöver vara med och dela på kostnadsansvaret. De uppger också att kvinnor i Lenas situation far mer illa än männen vilket kan medföra att Lena tidigare kan få beviljat ansvarsförbindelse från socialtjänsten. Respondenterna diskuterade Lenas uppgivna motivation samt att det kan vara svårt att motivera Lena till att fortsätta sin behandling efter det fiktiva fängelsestraffet är avtjänat. Vi ser tydliga skillnader mellan socialsekreterarna i de båda frivårdskontoren då de ska besluta om ansvarsförbindelse, men även då det gäller krav på uppvisad motivation. Generellt sett har den tilltalades ålder ingen betydelse vid kontraktsvård dock uppger en frivårdsinspektör i Halmstad att de arbetar mer och för de klienter som är unga.

Genom att analyserat respondenternas diskussion kring detta fall, samt vid genomgång av intervjufrågornas svar framgår det att respondenterna resonerar samstämmigt kring både det fiktiva fallet och intervjufrågorna. Genom respondenternas samstämdhet i sina diskussioner kring fallet och svaren på intervjufrågorna medförde detta inte någon differens och det uppfattas positivt för studien eftersom inga nya frågor väcktes.

7. Den procentuella skillnaden

Då Halmstad har en hög andel kontraktsvårdsdomar och Ystad har en låg andel ställdes frågan; Vad anser respondenterna att den procentuella skillnaden kan bero på? Här nedan kommer vi att belysa respondenternas svar.

7.1. Samspel mellan organisationer

De fyra domarna uppgav att den procentuella skillnaden inte beror på domarna för om det finns en kontraktsvårdsutredning är det hög sannolikhet att de dömer till denna påföljd. De menar att det istället beror på frivården, som undersöker möjligheterna för kontraktsvård men också på kommunernas ekonomiska situation om de är beredda att ställa upp med ansvarsförbindelse. Jan Waréns citat stärker detta påstående: *”det beror kanske inte så mycket på tingsrätten som på frivården här. Deras benägenhet att ta fram behandlingsplaner det tror jag är den avgörande skillnaden.”*. Björn Molin menar även att *”det har betydelse vilken inställning socialtjänsten har”*. På frivården i Ystad uppger frivårdsinspektörerna att de vid alla kontraktsvårdsärenden måste inkomma med en ansvarsförbindelse, från socialtjänsten till domstolen. Denna utredning om ansvarsförbindelse anser frivårdsinspektörerna tar lång tid. Marie Törnblom, frivården Ystad, menar att det hade underlättat om både frivården och socialtjänsten kunde ha använt sig av varandras utredningar, då dessa är liknande, för att dra ner på den tidspress de har. På frivården i Halmstad uppger frivårdsinspektörerna att de inte behöver ansvarsförbindelse från socialtjänsten vid kortare behandlingar då kriminalvården står för hela kostnaden.

Eftersom domarna i tingsrätten oftast inte dömer till kontraktsvård när straffvärdet överstiger ett år uppger frivårdsinspektörerna i Halmstad att de via åklagaren tar reda på straffvärdet på det begångna brottet för att inte överskrida den ”osynliga” gränsen om ett år. Jan Warén, lagman Halmstad, uppger att en del domare anser att öppenvård ej är en lämplig behandling då det gäller kontraktsvård, och dömer därmed ej till denna påföljd när öppenvårdsbehandling är alternativ i behandlingsplanen. Då frivårdsinspektörerna i Halmstad uppger att de använder sig av, dock inte endast, öppenvårdsbehandling för rattfyllerister genom kontraktsvård, kan detta belysa att det kan medföra en svårighet mellan de två myndigheterna då

de skall ta ställning till kontraktsvård. Dessa tre ovanstående orsaker, frivårdsinspektörernas benägenhet att ta fram behandlingsplaner, det delade kostnadsansvaret samt Halmstads öppenvårdsbehandling för rattfyllerister är värda att belysa. Eftersom frivårdsinspektörerna i Ystad och Halmstad ej har samma förutsättningar då de skall föreslå kontraktsvård.

På de båda frivårdskontoren uppges det att de enskilda frivårdsinspektörerna alltid arbetar mot samma kommun, eftersom de då kan bygga upp relationer mellan de olika myndigheterna i denna kommun. Detta anser Bitte Wikström är av betydelse då det gäller samarbete kring klienten vilket gör arbetet enklare eftersom tid inte behöver läggas på att skapa relation med de olika myndigheterna. Socialtjänsten och kriminalvården är för dem naturliga samarbetspartner eftersom kommunens socialtjänst, enligt socialtjänstlagen, alltid har vårdansvar för den enskilde, dit hör även kriminalvårdens klienter (Ekbom et al, 1992). Karin Ahlberg (1996) uppger i sin studie att frivårdsinspektörerna runt Göteborg oftast har en positiv erfarenheter då det gäller samarbete med socialtjänst och domstol. Däremot har frivårdsinspektörerna i Göteborg ej haft ett fungerande samarbete med dessa myndigheter. Ahlberg uppger även att när samarbetet brister med socialtjänsten beror det oftast på ansvarsförbindelsen (Ahlberg, 1996). På frivården i Halmstad menar Sylvia Andersson att de har ett bra samarbete med tingsrätt och socialtjänsten. Vid intervjun med en av socialsekreterarna i Halmstad sade även de att samarbetet med frivården var bra, men kommenterade dock att frivården ”tabbat sig”, senast under sommaren då det gällde ett kontraktsvårdsärende. Detta belyser att respondenterna anser att samarbetet och relationerna myndigheterna emellan är av betydelse då det lätt sker missuppfattningar mellan de olika yrkeskategorierna.

7.2. Andra alternativ

Både socialtjänsten och frivården i Ystad har ett samarbete med vägverket då det gäller rattfyllerister. När en person blivit tagen för rattfylleri meddelar polisen socialtjänsten vilket medför att socialtjänsten snarast kan ta kontakt med den person som har kört påverkad. Detta eftersom de anser att personen då är mest mottaglig för påverkan från socialtjänsten när det gäller att söka hjälp för sin problematik. Då personen senare skall dömas för brottet visar denne att han/hon

eventuellt har påbörjat ett arbete med sitt missbruksproblem. Detta kan medföra att personen ej är i behov av kontraktsvård och kan därmed dömas till annan påföljd. Påståendet styrks av frivården i Ystad när de uppger att de har betydligt fler villkorliga domar med samhällstjänst för samma brott som klienterna i Halmstad har begått, men i Halmstad döms klienterna istället till kontraktsvård. Enligt kriminalvårdens aktuella statistik framgår att Ystad har 24 % i medeltal av villkorliga domar med samhällstjänst per myndighet och frivårdskontor jämfört med Halmstads 23 %, medeltalet är beräknat på perioden januari – september 2004. Detta är ingen markant skillnad vad gäller andelar villkorliga domar per frivårdskontor.

Rådmännen i Ystad begär oftast inte in personutredning vilken är specifikt inriktad mot kontraktsvård av frivården. De anser att frivårdsinspektörerna får göra en egen bedömning och menar att det ligger på frivården att se förutsättningarna då kontraktsvårdsutredning är aktuell. Elisabeth Karlén, rådmann i Halmstad, uppger att *”ibland begär vi in personutredning med särskild inriktning på kontraktsvård och ibland inte men jag har en uppfattning att frivården gör det på eget initiativ eller att de får påtryckningar från försvararen”*. Domarna tar sitt avgörande beslut om påföljdsalternativ utefter de personutredningar som de begär in från frivården som i slutändan berör den enskilde. Dessa personutredningar är frivården enligt lag skyldiga att bistå med (Lagen (1991:2041) om särskild personutredning vid brottmål m.m.).

Regeringen har uttryckt önskan om ett utvecklat samarbete mellan frivården och andra myndigheter, exempelvis tingsrätten, för att öka tilliten till de påföljdsalternativ frivården föreslår (Kriminalvårdsstyrelsen, 1997). De båda tingsrätterna anser att frivården har väl underbyggda påföljdsalternativ och att behandlingsplanerna är tillräckligt ingripande och utförda. De anser också att samarbetet med frivården fungerar bra och är utan anmärkning. Om ett samarbete ej fungerar kan det resultera i att myndigheterna emellan inte har förståelse för varandras yrkesprofession och arbetsuppgifter, i slutändan drabbas den enskilde. Olof Petersson (1987) ser på detta ur ett annat perspektiv, att en part kan påverkas av en annan parts gärningar vilka ger oavsedda konsekvenser för den förstnämnda

parten. Detta kan relateras till då den tilltalade är i behov av och lämpad för kontraktsvård, frivården föreslår kontraktsvård i personutredningen till domstolen medan domstolarna beslutar att döma till fängelse. Konsekvensen av domstolarnas handlande/beslut kan bli oavsedda effekter för den tilltalade. Dock har frivårdsinspektörerna stor del i det material som domarna begär in innan de beslutar om påföljd, eftersom frivårdsinspektörerna utför de utredningar som ligger till grund för domarnas ställningstagande (Svensson, 2000). Åke Ortmark (1972) poängterar att domarna är samhällets slutgiltiga makthavare som beslutar enligt Sveriges rikets lag. Domarna och frivårdsinspektörer används som redskap av samhället mot dem som avviker från lagsystemet (ibid).

7.3. Traditioner

På socialförvaltningen i Ystad anser socialsekreterarna att kulturen och arbetsätten vid de olika frivårdskontoren kan vara av betydelse, när det gäller deras ”vilja” att föreslå kontraktsvård till tingsrätten. Frivårdsinspektörerna i Halmstad uppger att deras ledning uppmanar till att använda påföljden kontraktsvård. När de får in en begäran om personutredning ”tänker” de alltid kontraktsvård vid alla ärende, det är ”tradition” hos dem. Ystads frivårdskontors ledning uppmanar också frivårdsinspektörerna till att föreslå kontraktsvård i större utsträckning än vad de gör eftersom de ligger lågt vad gäller andelar kontraktvårdsdomar.

Frivårdsinspektörernas positiva eller negativa uppfattning om kontraktsvård kan få betydelse, anser vi, då det gäller i hur stor utsträckning de föreslår kontraktsvård. Det samma gäller huruvida domarnas personliga inställning är, samt arbetsplatsens generella syn på kontraktsvård då de dömer till kontraktsvård. Dessa två myndigheter kan oberoende av varandra påverka andelen kontraktvårdsdomar vid de olika frivårdskontoren.

Värt att nämna är att socialsekreterarna i Halmstad ställde sig frågande till Halmstads höga andel kontraktvårdsdomar eftersom en av socialsekreterarna uppgav att hon under de sista sex månaderna inte tagit något beslut om ansvarsförbindelse. Hon uppgav även att hon ej har haft många kontraktvårdsärenden under de tio år hon varit verksam inom sitt yrke.

Detta kan härledas till att frivården inte behöver ha ansvarsförbindelse vid alla kontraktsvårdsärenden och kontakter därmed ej socialtjänsten.

7.4. Kostnadsansvar

Rådmännen i Ystad uppger att behov av ansvarsförbindelse från socialtjänsten är ett problem, eftersom det kan bero på vilken inställning socialtjänsten i respektive kommun har angående klient, behandling samt kontraktsvård. Elisabeth Karlén, rådmann Halmstad, anger däremot att de inte bryr sig om vem som betalar för kontraktsvården när de skall döma till kontraktsvård, eftersom det finns ett kostnadsansvar både för vårdgivaren och för kommunen. Detta belyser att de båda tingsrätterna har olika synsätt då det gäller kostnadsansvaret vid beslut om kontraktsvård.

Jan Warén, lagman Halmstad, menar att om inte kommunerna ställer upp med kostnadsansvar kan detta medföra olikheter i landet. Det skall inte vara någon skillnad var individen är skriven och var brottet begås, individen skall ha samma förutsättningar till påföljdsalternativ var än de blir dömda. Warén ifrågasätter om Sverige är rättssäkert då denna skillnad finns mellan olika frivårdskontor och tingsrätter vad gäller de olika påföljdsalternativen. Med grund i Aubert menar Bondesson (1977) att lika fall behandlas på avvikande sätt, förklaringar till detta kan bland annat vara att fallen inte är exakt lika i rättslig mening. En annan förklaring menar Aubert kan vara att det är tillfället som avgör om det sker en variationen kring en norm eller riktpunkt. Den tredje förklaringen som ges är att det kan *”föreligga en mer eller mindre systematisk påverkan från förhållanden som inte har någon rättslig status.”* (Bondesson, 1977:99). En förklaring till detta kan relateras till när kommunerna står inför ekonomiska besparingar. Detta kan medföra svårigheter för den enskilda socialsekreteraren att få till stånd ett positivt beslut hos den delegationsansvarige när det gäller ansvarsförbindelse till kontraktsvård. I sin tur kan detta påverka den enskilde klienten och i slutändan också skillnaden vad gäller andelar kontraktvårdsdomar i respektive frivårdskontor.

Vid sammanfattning av ovanstående kapitel framkom att variationen mellan andelar kontraktvårdsdomar beror på frivårdsinspektörernas benägenhet att ta fram behandlingsplaner samt på socialtjänstens vilja att ställa upp med

ansvarsförbindelse och ej på tingsrätten anser samtliga intervjuade domare. De anser även att socialtjänsten behöver lång utredningstid och att öppenvård ej ses som en lämplig behandling. Domarna menar att frivårdsinspektörerna har väl underbyggda och tillräckligt ingripande påföljdsalternativ. Frivårdsinspektörerna uppger att de har ett bra samarbete med tingsrätt och socialtjänst. De uppger även att deras ledning uppmanar dem till att föreslå kontraktsvård. Ystads frivårdsinspektörer har dock ej samma förutsättningar för att föreslå kontraktsvård jämfört med Halmstads frivårdsinspektörer eftersom de i Ystad alltid behöver inkomma med ansvarsförbindelse. Ett samarbete med vägverket då det gäller rattfyllerister har socialtjänsten och frivården i Ystad och frivårdsinspektörerna uppger att de har betydligt fler villkorliga domar med jämfört med Halmstad. De ovanstående aspekterna anser respondenterna kan vara en trolig förklaring till variationen mellan andelar kontraktvårdsdomar per frivårdskontor.

8. Sammanfattning

Vid sammanställning av intervjumaterialet framkom både skillnader och likheter vad gäller de olika myndigheternas arbetssätt och tillvägagång då de tar ställning till kontraktsvård, både mellan de myndigheter av samma karaktär och mellan samarbetsparterna. Samarbetsparterna ansåg att kontraktsvård är en väl användbar påföljd då den tilltalades missbruksproblem kan behandlas med hjälp av denna påföljd. Först då kan denna form av brottslighet det vill säga missbruksrelaterade brott bekämpas. En av de nackdelar vilka våra respondenter belyste var att det är svårt att hålla kvar klienten i behandling när det fiktiva straffet är avtjänat. De fördelar som respondenterna var eniga om var att det medför inget positivt med att låsa in klienter i fängelse. Dock uppger de intervjuade socialsekreterarna i Halmstad att de hänvisar oftast klienten till att ansöka om § 34 istället för att besluta för ansvarsförbindelse till kontraktsvård. Trots att de uppgett nackdelarna med fängelse måste klienten vid § 34 avtjäna en del av sitt straff i fängelset och därifrån ansöka om vård och behandling. Detta visar på att de motsäger sig själva då det gäller kontraktsvård och fängelse.

Då det gäller vilka perspektiv som de olika myndigheterna beslutar utifrån framkom följande svar, socialtjänsten och frivården beslutar generellt utifrån ett individuellt perspektiv. Tingsrätten ser utifrån både individ- och samhällsperspektiv då de beslutar om denna påföljd.

Det delade kostnadsansvaret anses av de flesta samarbetsparterna vara ett hinder vid beslutstagande angående kontraktsvård. Om kriminalvården alltid står för kostnadsansvaret då det gäller kontraktsvård skulle detta eventuellt kunna leda till att fler klienter döms till detta påföljdsalternativ. Även om det finns en negativ inställning till det delade kostnadsansvaret menar samarbetsparterna att ett samarbete dem emellan är positivt för den enskilde klienten. Om kontraktsvårdsutredningen som domstolarna begärt in ej hunnit färdigställas tills huvudförhandlingen skall hållas, är samtliga domare villiga att i de flesta fall skjuta på huvudförhandlingen.

Då respondenterna diskuterade det fiktiva fallet belyste de att Lenas uppgivna motivation var av betydelse. Eftersom Lena har ett långvarigt och ”tungt” missbruk uppger samtliga respondenter att hon har behov av en lång och sluten behandling. Eftersom brottens straffvärde är lågt medför det att båda frivårdskontoren behöver en ansvarsförbindelse från socialtjänsten. Respondenterna uppgav att socialtjänstens beslut om ansvarsförbindelse kan vara ett problem vilket kan resultera i att Lena ej blir tilldömd kontraktsvård. Ledningen på frivårdskontoret i Ystad uppmanar frivårdsinspektörerna till att arbeta mer för kontraktsvård, vilket även Halmstads frivårdskontors ledning gör även om de har en av Sveriges högsta andelar kontraktvårdsdomar. Samtliga frivårdsinspektörer arbetar geografiskt inriktat för att på det viset upprätthålla och stärka deras samarbete med de olika myndigheterna. Frivården i Ystad har ett samarbete med socialtjänsten och vägverket för att på det sättet snabbt kunna ”fånga upp” de personer som blivit tagna för rattfylleri. Frivårdsinspektörerna i Ystad anser att deras låga andel kontraktvårdsdomar beror på detta samarbete, eftersom de har ett högt antal villkorliga domar med samhällstjänst vilket rattfylleristerna ofta blir dömda till istället för kontraktsvård. Dock har de båda frivårdskontoren snarlik andel villkorliga domar med samhällstjänst.

9. Slutdiskussion och egna reflektioner

Ett narkotikafritt samhälle är ett av Sveriges politiska mål, diskussionerna och debattörerna är många. Vi anser att ett arbete för att uppnå detta mål är av vikt. En del av arbetet för ett narkotikafritt samhälle kan ske med hjälp av påföljdsalternativet kontraktsvård. Först och främst ser samhället ur ett samhällsperspektiv eftersom kontraktsvård riktas mot ett av Sveriges politiska huvudmål – ett narkotikafritt samhälle. I andra hand kommer individperspektivet, att samhället ser utifrån missbrukarens perspektiv.

Vid sammanställningen av vårt empiriska material framkom olika faktorer som respondenterna belyste vilka kan vara av betydelse, då de skall ta ställning om påföljdsalternativet kontraktsvård. Det delade kostnadsansvaret, den personliga inställningen samt samarbetet i Ystad mellan vägverket, socialtjänst och frivård var de faktorer som framkom oftast och tydligast. Vi kommer här nedan att diskutera och framföra våra egna reflektioner om dessa orsaker.

I Ystad sker ett samarbete mellan vägverket, socialtjänsten och frivården vilket respondenterna menar kan vara en påverkansfaktor till deras låga andel kontraktvårdsdomar. Detta eftersom de anser att samarbetet har bidragit till ett högre antal villkorliga domar med samhällstjänst jämfört med Halmstads frivårdskontor. Ett sådant samarbete finner vi vara av vikt då socialtjänsten i ett tidigt skede kommer i kontakt med den som gripits för rattfylleri. Dock har inte Ystads frivårdskontors andel villkorliga domar med samhällstjänst visat sig vara betydligt högre än Halmstads frivårdskontor, därmed kan detta inte relateras till deras låga andel kontraktvårdsdomar. Ytterligare en skillnad om vad respondenterna anser och vad statistiken visar är att undanröjning ej görs i så stor utsträckning som respondenternas uppfattning är, då statistiken uppvisar en undanröjningsprocent för 2002 om 3,4 %. Vi anser att det är av vikt att respondenterna är medvetna om i hur stor mån kontraktvårdsdomar undanröjs då deras inställning om påföljdsalternativets tillförlitlighet i slutändan kan påverka den enskilde negativt. Detta eftersom respondenterna då eventuellt inte anser att kontraktsvården uppfyller sitt syfte.

Ytterligare en påverkansfaktor som framkom var de olika frivårdsinspektörernas och domarnas personliga inställning till kontraktsvård samt, domarnas initiativ till inriktad personutredning. Då det finns ett flertal påföljdsalternativ kan en personlig inställning till ett visst påföljdsalternativ, samt även inställningen om vilken klient som är ”bäst lämpad” för detta alternativ, påverka personutredningen. Detta kan bidra till att kontraktsvård ej blir aktuellt, då det eventuellt inte finns någon kontraktsvårdsutredning för domaren att ta ställning till. Detta belyser även Karin Ahlberg (1996) i sin Göteborgsstudie då hon intervjuade 25 frivårdsinspektörer med kunskap om kontraktsvård.

Vi såg under intervjuernas gång att tingsrätten har stort förtroende för frivården och deras påföljdsförslag, vilket är positivt eftersom de är samarbetsparter. De behöver kanske ändå ha i åtanke att en personlig inställning kan få betydelse för klient och utredning. En del av respondenterna anser att personal formas utifrån arbetsplatsens kultur och engagemang i olika frågor, så även då det gäller kontraktsvård. Trots att en arbetsplats är positiv till kontraktsvård kan exempelvis den enskilde frivårdsinspektören vara negativt inställd till just en enskild klient. Detta kan därmed ha betydelse vid kontraktsvårdsutredning och därmed vid det avgörande domstols beslutet. Vi inser dock att detta problem alltid kommer att finnas då människor arbetar aktivt för och med människor, oberoende av vilken utbildning och profession personalen har. Detta bör dock alla som arbetar inriktat med och för människor ha i åtanke och vara uppmärksam mot.

Frivårdsinspektörerna i Halmstad har andra förutsättningar jämfört med Ystads frivårdsinspektörer då det gäller att föreslå kontraktsvård som påföljdsalternativ till tingsrätten. De behöver inte ha med en ansvarsförbindelse från socialtjänsten i alla ärenden. Denna förutsättning anser vi utgör ett stort privilegium till deras höga andel kontraktsvårdsdomar. Socialtjänsten i Halmstad uppger att de inte har speciellt många kontraktsvårdsärenden, detta anser vi kan bero på denna frånvaro av ansvarsförbindelse till de kortare behandlingarna, till exempel behandling av rattfyllerister. Ett samarbete kring klient, frivård och socialtjänst anser vi är viktigt även då ansvarsförbindelse ej är nödvändig. Kriminalvårdsstyrelsen (1997) uppmanar även till detta samarbete kring klienten. Vi är samtidigt medvetna om att en klient inte alltid behöver socialtjänstens stöd efter missbruksbehandling, då det

redan finns ett fungerande nätverk kring klienten, men det bör finnas som ett alternativ för denne.

Då vi jämförde respektive socialtjänst framkom det att de hade olika syn på klientens motivation. I Ystad, vilka har en låg andel kontraktvårdsdomar, finns krav på motivation hos klienten, men denne behöver inte ha ansökt om behandling innan personen blir aktuell för kontraktsvård. Det är motivationen vid besluttagandet om ansvarsförbindelse som har betydelse. Vi ställer oss kritiska till att klienter, i Halmstad, under en längre tid måste bevisa att individen är motiverad för behandling innan personen är berättigad till kontraktsvård. Då en klient befinner sig mitt uppe i ett aktivt missbruk finns det oftast en problematik för denne att visa sin motivation genom att följa uppsatta tider och möten. Om detta då relateras till Halmstads socialtjänst krav på en längre tids visad motivation, anser vi att denna uppvisade motivation eventuellt kan vara onåbar för klienten.

Vid en diskussion med en av våra respondenter, från tingsrätten, framkom att möjligheten till att bli dömd till samma påföljdsalternativ ska vara generell över hela landet, men att det finns en viss skillnad. Skall en missbrukare inte vara berättigad till samma vård och stöd och inte föreslås samma påföljd oavsett var den tilltalade är skriven? Vi anser att tingsrätten aldrig ska vara förhindrade att döma till kontraktsvård då ekonomisk förankring hos annan myndighet saknas. Domarna skall alltid döma till den bäst lämpade påföljden, om inte detta kan göras på grund av att ekonomisk förankring saknas anser vi att rättsäkerheten i Sverige är i fara. För att eventuellt förhindra detta problem borde hela kostnadsansvaret ligga på kriminalvården vilket även våra respondenter belyser.

Då vi började med uppsatsen var vår förförståelse att det skulle finnas flera och tydligare skillnader mellan de två frivårdskontoren Halmstad/Ystad än de som blivit påtagliga. Då de belysta skillnaderna lyfts upp och kritiskt granskats inser vi att en del av skillnaderna är påverkade av myndighetspersonernas/respondenternas maktinnehav, vilket påverkar bland annat den enskilde klienten i slutändan. Olof Petersson (1987) talar om makt utifrån ett relationsbegrepp, det vill säga att det behövs två parter och en händelse för att kunna utöva makt. Genom Peterssons uttalande anser vi att det är viktigt att inte glömma bort vilken makt

myndighetsutövning ger över klienten. Makt och myndighetsutövning finnes även mellan de olika yrkesrollerna i vårt samhälle, exempelvis socialtjänsten gentemot frivården då det gäller det delade kostnadsansvaret vilket eventuellt drabbar den enskilde i slutändan. För att förhindra stor variation mellan de olika besluten är handledning av betydelse eftersom personalen vid dessa tillfällen kan lyfta upp beslut och avgörande frågor till en diskussion. Detta medför att de olika besluten tas i samråd med kollegor och därmed fattas beslut på ett likvärdigt sätt kollegerna emellan. Vi anser att detta kan medföra att myndighetsutövning sker på ett professionellt sätt och myndighetspersonen förblir professionell i sin yrkesroll.

Genom detta arbete har vi sett att det kan vara svårt för de olika myndigheterna då de skall ta ställning till kontraktsvård för den enskilde klienten. Vi har genom att varva de olika respondenternas svar uppvisat de olika nyanserna som finns mellan samarbetsparter och myndigheter. Detta kan då medföra att själva analysen kan verka "rörig" och svårläst för läsaren. Eftersom vi endast har intervjuat respondenter från två frivårdskontor är det värt att påpeka att dessa ej kan generaliseras över hela landet. Det hade varit intressant att belysa hela Sveriges frivårdskontors synsätt, hur stora är skillnaderna och framförallt hur påverkas klienterna?

Källförteckning

Ahlberg, Karin (1996). *Kontraktsvård – en delstudie av kontraktsvården i Göteborgsregionen*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Aktuell statistik från kriminalvården, Kriminalvårdsverkets hemsida. Hämtad 041110.

http://www.kvv.se/templates/KVV_Infopage_general.asp?id=2370

Bell, Judith (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Bondeson, Ulla (1977). *Kriminalvård i frihet – Intention och verklighet*. Stockholm: Liberförlag

Danemark, Berth (2000). *Samverkan – himmel eller helvete? En bok om den svåra konsten att samverka*. Stockholm: Gothia.

Ekblom, Thomas, Engström, Gunnar & Göransson, Birgitta (1999). *Brott, straff och kriminalvård*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Elwing, Carl M., Wallén, Per-Edwin & Aspelin, Erland (1993). *Brott och brottmå – sjunde upplagan*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Fries, Björn (1991). Ingen ska lämnas därhän. Hämtad på Drugnews hemsida 050103. Publicerad 040225.

<http://www.drugnews.nu/article.asp?id=1991>

Goldberg, Ted (1998). Alternativ behövs i polariserad narkotika politik. *Oberoende nr 1-2/98*. Hämtad från Rfhl's hemsida 050103

http://www.rfhl.se/rfhl_special_001/oberoende/8.pdf

Kalderstam, Johnny (1983). *Rätten i kriminalpolitiken*. Lund: Studentlitteratur.

KOS. *Kriminalvårdens officiella statistik* (2000). Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Kriminalvårdsstyrelsen (1997). *Frivårdens externa samverkan – Idédokument*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Kriminalvård Och Statistik 2003. Hämtad från Kriminalvårdsverkets hemsida 041124.

<http://www.kvv.se/upload/statistik/kos/2003/KOS%202003%20Frivård.pdf>

KVVFS, (2000:4). *Kriminalvårdsverkets författningssamling*, Utgivare: Eva Cedergren.

KVVFS, (2004:8). *Kriminalvårdsverkets författningssamling 2004:8*. Hämtad 040902.

http://www.kvv.se/upload/om_kriminalvarden/f%c3%b6reskrifter/kvvfs/foreskrift/kvvfs2004_08pdf-svenska

Lag (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. Hämtad på Rättsnätets hemsida 050103.
<http://www.notisom.se/rnp/SLS/LAG/19912041.HTM>

Lindsten, Kerstin, Undanröjningsstatistik 2001-2002. Kriminalvårdsstyreslen. Oss tillsänt 041124.

Morén, Stefan (1992). *Förändringens gestalt – om villkoren för mänskligt bistånd*. Stockholm: PUBLICA.

Ortmark, Åke (1972). *Maktens redskap Poliserna – åklagarna – domarna – advokaterna – vaktarna*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Petersson, Olof (1987). *Maktbegreppet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Roos, Hans-Edvard (1984:2). *Meddelande från socialhögskolan – Frågeteknik för kvalitativa intervjuer – en sammanställning*. Lund: Lunds Universitet Socialhögskolan.

Schillander – Lundgren, Barbro (1991). *Kontraktsvård – fjärde rapporten*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Socialtjänstlagen (2001:453). Sveriges Lagar (2003). Stockholm: Thomson Fakta.

SOU 1998:04 *Narkotika kommissionen – en presentation av kommissionens uppdrag*. Stockholm: Narkotika kommissionen.

Svensson, Kerstin (2000). Socionomens roll i påföljdsvalet. Vem dömer? Hämtad på BRÅs hemsida 050103.
http://www.bra.se/extra/apropa/?button_read_article.38.8.13.1.=1

Svensson, Kerstin (2001). *I stället för fängelse? En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Lund: Lunds Universitet, Socialhögskolan.

Sveriges Lagar (2003). Stockholm: Thomson Fakta.

Intervjuer

Sylvia Andersson, frivårdsinspektör, Frivården Halmstad (besök) 041102

Stephan Beijer, socialsekreterare, Rådgivningsbyrån, socialförvaltningen Ystad (besök) 041104

Mats Bengtsson, socialsekreterare, Rådgivningsbyrån, socialförvaltningen Ystad (besök) 041104

Camilla Danesund – Strömberg, socialsekreterare, Beroendeenheten, socialförvaltningen Halmstad (besök) 041103

Nicola Josefsson (fingerat), socialsekreterare, Beroendeenheten, socialförvaltningen Halmstad (besök) 041103

Elisabeth Karlén, tillförordnad rådman, Tingsrätten Halmstad (besök) 041103

Björn Molin, rådman, Tingsrätten Ystad (besök) 041105

Elisabeth Nortén, rådman, Tingsrätten Ystad (besök) 041105

Lennart Thorstensson, frivårdsinspektör, Frivården Halmstad (besök) 041102

Marie Törnblom, frivårdsinspektör, Frivården Ystad (besök) 041110
Jan Warén, lagman, Tingsrätten Halmstad (besök) 041103
Bitte Wikström, frivårdsinspektör, Frivården Ystad (besök) 041110

Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide – frivården

Namn:

Yrkesbenämning:

Utbildning:

Hur många kontraktsvårds ärende har nu just nu?

Vad anser ni om kontraktsvård?

- tillförlitlig?
- uppfyller krav?
- Utformas ytterligare?

Kontraktsvårdsutredning

- Vad innebär denna utredning?
- Är ni med på huvudförhandlingarna?
- Hur fungerar kontraktsvårdsutredningen i förhållande till den utsatta tidsplanen?

Behandlingsplan

- Vad ingår i behandlingsplanen?

Individuellt- och samhällsperspektiv

- Vilka perspektiv ser ni utifrån då ni föreslår eller inte föreslår en klient kontraktsvård?

Kontraktsvård kontra fängelse

- Vad anser ni vara positivt och negativt med kontraktsvård jämfört med fängelsestraff?
- När anser ni att fängelsestraff bör utdömas istället för kontraktsvård?
- Hur anser ni att vård kan bli straff?

Kontraktsvården idag

- Vad tror du att det beror på att ni har hög/låg procent antal kontraktsvårdsdomar?
- Finns det något skäl till varför inte fler kontraktsvårds utredningar görs?

Samarbete

- Hur anser ni att samarbetet med socialtjänsten och domstol fungerar?
- Hur ser ni på att socialtjänsten har ansvarsförbindelse då det gäller kostnaden för vård och behandling?
- Hur stor betydelse har kontraktsvårdsutredningen i rätten?

- Vad anser ni kunna förbättras så att samarbetet mellan er, socialtjänsten och domstol kan bli ännu bättre?

Bilaga 2. Intervjuguide – socialtjänsten

Namn:

Yrkesbenämning:

Utbildning:

Vad anser ni om kontraktsvård?

- tillförlitlig?
- uppfyller krav?
- Utformas ytterligare?

Under kontraktsvårdsutredningen

- Vilka problem kan uppstå då ni ska besluta om ansvarsförbindelse för kontraktsvård?
- Vem har beslutanderätt/delegation angående ansvarsförbindelse för kontraktsvård?

Individuellt- och samhällsperspektiv

- Vilket perspektiv ser ni utifrån då ni beslutar om ansvarsförbindelse?

Kontraktsvård kontra fängelsestraff

- Vad anser ni vara positivt och negativt med kontraktsvård jämfört med fängelsestraff?
- Hur anser ni att straff kan bli vård?

Kontraktsvården idag

- Hur ser ni på att det krävs ansvarsförbindelse från er då det gäller längre behandling vid kontraktsvård?
- Vad tror du att det beror på att ni har hög/låg procent antal kontraktsvårdsdomar?

Samarbete

- Hur ser ni på samarbetet med vårdgivarna – får ni information om/då klienten ej följer behandlingsplanen?
- Hur anser ni att samarbetet med frivården fungerar?
- Förbättras

Bilaga 3. Intervjuguide – domare

Namn:

Yrkesbenämning:

Utbildning:

Vad anser ni om kontraktsvård?

- tillförlitlig?
- uppfyller krav?
- Utformas ytterligare?

Kontraktsvårdsutredning

- Hur stor relevans har kontraktsvårdsutredningen då ni gör ett domslut?
- Är ni villiga att skjuta upp förhandlingen i tingsrätten om det visar sig att kontraktsvårdsutredningen ej förväntas bli klar i tid?

Behandlingsplan

- Vad händer om ni anser att behandlingsplanen inte är tillräcklig då kontraktsvård är en alternativ påföljd?
- Finns det möjlighet för frivården att komplettera befintlig behandlingsplan om denna visar sig vara ofullständig/otillräcklig?

Individuellt- och samhällsperspektiv

- Vilket perspektiv ser ni utifrån då ni dömer den tilltalade till kontraktsvård?

Kontraktsvård kontra fängelse

- Vad anser ni vara positivt och negativt med kontraktsvård jämfört med fängelsestraff?
- När anser ni att kontraktsvård skall utdömas istället för fängelse?
- Hur anser ni att vård kan bli straff?

Kontraktsvården idag

- Vad tror du att det beror på att ni har hög/låg procent antal kontraktsvårdsdomar?
- Anser ni att frivårdens påföljds val, i stort, stämmer överens med det påföljdsvalet ni finner lämpligt?

Samarbetet

- Hur anser ni att samarbetet med frivården fungerar?
- Vad anser ni kunna förbättras så att samarbetet mellan er och frivården kan bli ännu bättre?

Bilaga 4. Procentuella skillnader – månad för månad

Procent kontraktvård dömda klienter per myndighet och frivårdskontor jan - sept 2004.

Månad	Halmstad	Ystad	Helsingborg
Januari	34	9	8
Februari	33	8	7
Mars	31	9	6
April	31	9	6
Maj	32	8	5
Juni	32	8	5
Juli	32	9	5
Augusti	30	9	5
September	29	7	5
Genomsnittlig %	31,55	8,22	6,88

Information hämtad från Kriminalvårdsstyrelsens hemsida under statistik
http://www.kvv.se/templates/KVV_Infopage_general.asp?id=2370 hämtad 041110

Bilaga 5. Frivårdskontorens kommuner

Kommuner som ingår i de två frivårdskontoren

Halmstad:	Ystad:
Varberg	Simrishamn
Falkenberg	Sjöbo
Hylte	Skurup
Halmstad	Svedala
Laholm	Tomelilla
Samt södra delen av Kungsbacka	Trelleborg
	Ystad

Information från Kriminalvårdens författningssamling KVVFS 2000:4